
SOL MİLLİYETÇİ BİR AKIM/DERGİ: KADRO

Fatih DUMAN * Hitit Üniversitesi

ÖZET

Kadro Dergisi ve bu dergi etrafında bir araya gelenlerin oluşturduğu Kadro hareketi, Marksist kavramların ve çözümleme araçlarının milliyetçilikle sentezlendiği ve kendisinden sonraya önemli bir düşünsel miras bırakan bir perspektifi ortaya koymuştur. İttihatçılık, Sultan Galiyev ve Lenin gibi farklı ideolojik kaynaklardan beslenen Kadrocular, 'milli kurtuluş hareketleri ideolojisi' adını verdikleri ve faşizm, Marksizm gibi ideolojilerden titizlikle ayırdıkları Türkiye'ye 'özgü' ancak 'evrensel' bir düşünce akımının ve siyasal pratiğin teorisyenleri olma iddiasındadır. Bu çalışma hem bu iddianın temel argümanlarını eleştirel bir bakışla incelemeyi hem de Kadrocularda karşımıza çıkan milliyetçilik anlayışının düşünsel ve ideolojik zeminini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadro Dergisi, Kadrocular, Sol Milliyetçilik, Marksizm

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu, 1932-1934 tarihleri arasında, Şevket Süreyya Aydemir, İsmail Hüsrev Tökin, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından yayınlanan Kadro Dergisi etrafında oluşturulan ve Türkiye'de kendisinden sonraya önemli düşünsel ve ideolojik etkiler bırakan Kadro Hareketi'nin temel görüşlerinden hareketle, milliyetçilikle ilgili nasıl

---

* Yrd.Doç.Dr., Hitit Üniversitesi, İ.İ.B.Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

bir bakış açısına sahip olduğunu anlamaya çalışmaktır. Milliyetçilik ya da ulusçuluk¹ bağlamındaki kuramsal açıklama çabaları, kavramın çok farklı ideolojik düşünce biçimleriyle eklemlenebildiğini göstermektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, çok farklı (liberal, etnik, ırkçı, yayılmacı, dinsel, muhafazakar, sol vs.) milliyetçilik türlerinden bahsetmek mümkündür.² Bu bağlamda Kadrocuların milliyetçilik anlayışlarının ideolojik açıdan sol bir zemine oturtulmaya çalışıldığını başlangıçta belirtmek gerekir. Marksist dünya görüşünün temel argümanlarını, anti-emperyalist bir bakış açısıyla milliyetçilikle sentezlemeye çalışan Kadrocuların fikirleri, günümüzde zaman zaman kendisini gösteren 'ulusal sol', 'sol milliyetçilik' ya da 'ulusalcılık' gibi farklı şekillerde adlandırılan düşünce biçimlerinin ideolojik arka planını ve kendi özgül tarihsel koşulları içinde ilk örneğini oluşturmaktadır.

Kadrocuların görüşlerini soyut bir özcülük içinde değil, kendi tarihselliği içinde ele almak için, ilk bölümde düşüncelerin içerisinde olduğu iktisadi ve siyasi yapı, ikinci bölümde de düşünürlerin kendi özel tarihsellikleri kısaca incelenmeye çalışılmıştır. Kadrocuların ideolojisinin ele alındığı üçüncü bölümde ise ilk olarak, Kadro dergilerinde yansıtılan düşüncelerin muhtemel ideolojik kaynakları üzerinde durulmuştur. İkinci olarak, Kadrocuların faşizm, Marksizm ve milli kurtuluş hareketi ideolojisi bağlamındaki tartışmaları ve bu tartışmalarda yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ve diğer ezilen uluslar için savundukları ideolojiden hareketle, Kadrocu hareketin dünya görüşünün temel nitelikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü ve son olarak ise, Kadroculardaki milliyetçilik anlayışı; milleti nasıl tanımladıkları, kendi çözümleme tarzları açısından büyük önem taşıyan millet-sınıf ilişkisinin nasıl kurulduğu, ulusçuluk ve sol temaların nasıl sentezlendiği gibi konular üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

I- 1930'LARIN BAŞINDA POLİTİK VE EKONOMİK DURUM

Genel bir bakış açısıyla, Kemalist rejimi, imparatorluktan ulus-devlete geçiş ve kapitalizmin kuruluşu şeklindeki zamandaş iki geçiş sürecinin ürünü olarak görebiliriz. Kemalist rejim, Osmanlı İmparatorlu-

¹ Bu çalışmada millet-ulus, milliyetçilik-ulusçuluk vb. gibi kavramlar arasında bir tercih yapılarak sürekli olarak bir tanesi kullanılmamış, zaman zaman ulus, zaman zaman da millet kavramı ve türevleri kullanılmıştır; hatta bazen ayrı cümle içinde iki kelime bir arada yer alabilmiştir. İki kavram ve türevleri arasında linguistik temelden başlayarak çeşitli düzeylerde aynı yapma yoluna gidilebilir. Ancak biz bu çalışma çerçevesinde böyle bir aynı yapmayı tercih etmiyoruz ve bu bağlamdaki tartışmaları paranteze alıyoruz.

² Farklı milliyetçilik türleri için bkz. Andrew Heywood (2007), *Siyasi İdeolojiler*, çev: Ahmet Kemal Bayram vd., Ankara: Adres Yayınları, s. 191-231.

ğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte, ortak sosyal ve siyasal geçmişe sahip asker-sivil bürokratik sınıfın kolektif bir şekilde iktidara gelerek, uyguladıkları politikalar ile Türkiye'de kapitalizmin kuruluşuna zemin hazırlayan otoriter bir rejimdir.³

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile uluslararası alanda bağımsızlığını ve egemenliğini kabul ettiren Türkiye Cumhuriyeti, teorik olarak anayasal bir yönetim olsa da gerçekte otoriter bir siyasal sisteme sahiptir. Cumhurbaşkanlığı ve CHP genel başkanlığının yetkilerini taşıması itibarıyla sistem içinde tartışmasız liderliğe sahip olan Mustafa Kemal Atatürk'ün ve CHP içinde küçük bir elit grubun elinde toplanan güçle, 1920'li yıllar ulus-devletin inşa edilmesi sürecinde çeşitli alanlarda radikal değişikliklerin gerçekleştirildiği dönem olmuştur. Bu değişiklikleri yapan ve yeni rejimin çekirdek kadrosunu oluşturan elit tabakayı, sosyal ve ekonomik anlamda, "*asker-sivil bürokratik sınıf*" olarak tanımlamak mümkündür. Kurtuluş Savaşı'ndan gelen prestij ve meşruiyetle birlikte rakiplerini saf dışı etmeyi başaran asker-sivil aydın grubu, içlerinde farklılıklar olsa da, bu dönemde iktidarı tek parti yönetimi altında elinde tutmuştur.⁴

1929 yılında patlak veren dünya ekonomik krizinin yarattığı sarsıntılar dünyadaki siyasal atmosferi de etkilemiştir. Bu dönemde kitlesel hareketler başlamış ve toplumsal muhalefet yoğunlaşmıştır. Gerek ekonomik sorunları çözmek, gerekse bu gelişen toplumsal muhalefeti bastırmak için baskıcı yöntemler, otoriter ve totaliter uygulamalar ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda 1930-31 yılları Avrupa'da faşizmin hızla tırmandığı yıllar olmuştur. Ekonomik kriz iç politikada otoriter ve totaliter uygulamaları getirirken, dış politikada ise saldırgan ve yayılcı eğilimlerin artmasına neden olmuş; yaşanan ekonomik krizin büyüklüğü her ulusun kendi başının çaresine bakması gerektiği şeklindeki çözümlerin gündeme gelmesine yol açmıştır. Bu yeni dönemde merkezle çevre arasındaki ilişkilerin gevşediği ve ulusal kurtuluş ideolojilerinin yayılmaya başladığı ülkelerde, artık kendi ulusal sanayilerini geliştirmek

³ Kemalist rejimin sosyo-ekonomik karakteristiği ve ideolojik kökenleri üzerine yapılan analizlerin genel bir değerlendirmesi için bkz. Mustafa Türkeş (1999), *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, s. 15-46.

⁴ Süreçle ilgili ayrıntılar için bkz. Taner Timur (1994), *Türk Devrimi ve Sonrası*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları; Korkut Boratav (1982), *Türkiye'de Devletçilik*, Ankara: Savaş Yayınları; Mete Tunçay (1989), *T.C.'nde TEK-PARTİ YÖNETİMİ'nin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul; Hamit Emrah Beriş (2009), *Tek Parti Döneminde Devletçilik: Türkiye'de Otoritarizmin Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*, Ankara: Liberte Yayınları.

temel amaç haline gelmiştir. Çevre ülkelerin krize çözüm bulmak için gösterdikleri çabalar bu ülkelerin uluslararası iş bölümünde farklı bir rol üstlenmelerine neden olmuş, bu ülkelerdeki egemen sınıfların kriz nedeniyle uluslararası kapitalist sistemle eskisi gibi bütünleşme olanakları ortadan kalkmış ve egemen sınıflar kendilerine göre daha yeterli bir ekonomik sistem arayışına yönelmişlerdir. Kısaca belirtecek olursak 1929 krizi, tüm dünyada farklı gerekçelerle de olsa, devletin ekonomiye müdahalesinin artmasıyla sonuçlanmıştır.⁵

Dünya kapitalist pazarı içinde yer alan Türkiye için bu krizin etkilerinden kaçınmak mümkün değildir. Dış ticareti tarımsal ürün ve hammadde ihracına ve sanayi maddeleri ithaline dayanan Türkiye'nin, tarımsal ürünlerdeki büyük fiyat düşüşleri nedeniyle dış ticaret hacmi daralmış yani kriz etkisini dış ticaret yoluyla göstermiştir. Ayrıca 1928 yılında Milletler Cemiyeti aracılığıyla halledilen dış borçlar sorununun sonucu olarak 1929 yılında, genel bütçe harcamalarının %13-18'ini götüren ödemelerin de başlaması durumun iyice kötüleşmesine yol açmıştır.⁶ Dünya ekonomik krizinin bir sonucu olarak, 1930'ların başından itibaren Türkiye ekonomisi dışa kapanmış ve devlet eliyle bir milli sanayileşme denemesi içine girmiştir. Korkut Boratav'ın '*korumacı-devletçi sanayileşme*' adını verdiği bu dönemin politikaları, 1908'den beri ekonominin işleyişini belirleyen ana yönelişlerin aşağı yukarı tersine çevrilmesi anlamına gelmektedir. Sistematik ve tutarlı bir 'model' olarak korumacı-devletçi politikaların sanayileşmeyi hedefleyerek ve birlikte uygulanması 1930'dan sonra başlamıştır. Hem izlenen politikalar, hem ekonominin ana yönelişi bakımından, 1908-1922 ile 1923-1929 dönemleri arasında çarpıcı bir süreklilik olduğu halde, 1930 sonrasının öncesi ile arasında belirgin bir kopuş mevcuttur.⁷ Bu dönemdeki '*devletçilik*' üst başlığı altındaki düşünceler ve uygulamalar, kapitalizme bir alternatif değil, aksine onu devlet olanakları ile takviye etmeyi ve geliştirmeyi öngörmektedir. Bu dönem devletçiliği ilk olarak dış ticaretin tanzimi ve fiyat kontrolü şeklinde açığa çıkan devlet müdahaleciliği, ikincisi devlet işletmeciliği ve tekelleşme şeklindeki devlet kapitalizmi ve son olarak bu dönemde yoğun olarak girişilen millileştirme hareketleri ile karakterize edilebilir.⁸

⁵ Temuçin Faik Ertan (1994), *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 23-31.

⁶ Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, s. 123-124.

⁷ Korkut Boratav (1990), *Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985)*, İstanbul: Gerçek Yayınları, s. 45-62.

⁸ Boratav, *Türkiye'de Devletçilik*, s. 93-214.

Bu dönemde siyasal alandaki önemli gelişme ise, gerçek bir çok partili hayata geçişten uzak olan, bizzat Atatürk'ün isteği ile yakın arkadaşları tarafından kurulan, fakat bürokratik kadroyu hedef alan muhalefet güçlerini harekete geçirince yine onun telkini ile kapatılan ve bütün hayatı üç aydan biraz fazla süren (8 Ağustos 1930 - 7 Kasım 1930) Serbest Fırka denemesidir. Eleştirilerini halktan kopuk bir bürokrasi ve devlet kapitalizmi üzerinde toplayan Serbest Fırka'nın kapatılmasından sonra, bürokratik baskının daha da arttığı, demokratik hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırıldığı bir tek parti yönetimi uzun süren yaşamına başlamıştır.⁹ Kadro Dergisi bu iktisadi ve siyasi koşullar altında yayınına başlamış ve yeni dönemin ruhuna uygun şekilde devletçiliği savunmuştur. Ancak gerek resmi anlayıştan gerekse diğer eğilimlerden farklı, daha radikal, toplumsal bir sistem olarak devletçiliği savunmuştur. Bununla birlikte çoğu zaman resmi anlayış ile uzlaştığını, zaten kendi amacını da Türk devriminin ideolojisini oluşturmak olarak ortaya koyduğunu belirtmek gerekir.

II- KADROKULAR VE KADRO DERGİSİ

Kadro hareketinin düşünsel ve ideolojik önerilerinin tam olarak ne olduğunu anlayabilmek için, Kadro hareketini oluşturan Kadro Dergisi yazarlarının kendi öznel tarihselliklerini de ele almak gerekir. Sınıfsal köken ya da eğitim süreci ile düşünsel ve ideolojik öneriler arasında doğrudan doğruya ya da mutlak bir belirleyicilik ilişkisi kurmuyoruz. Ancak düşünceleri kendi tarihselliğinden kopuk, soyut ve özcü bir şekilde değerlendirmeyi de doğru bulmuyoruz. Bu temel argümandan hareketle bu bölümde, kısa tutmaya çalışarak, Kadrocuların Kadro Dergisi'ne giden süreçte yaşadıkları, Kadro Dergisi'nin çıkartılması ve derginin kapanmasından sonraki önemli görülen bazı noktalar ele alınacaktır.

Kadrocular

Kadrocular, birbirlerinden ayrı bölgelerde de yaşasalar, ilk gençlik yıllarında aynı siyasal, sosyal ve konjonktürel koşulları paylaşan aynı kuşağın insanlarıdır. İmparatorluğun can çekiştiği yılların bütün acılarını yaşamış, 20. yüzyılın başlarındaki büyük alt üst oluşlara tanıklık etmişlerdir. Dünya görüşleri de bu karmaşık, zengin ve yoğun bir hareketin yaşandığı yıllarda şekillenmiştir.¹⁰

⁹ Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, s. 161-164.

¹⁰ Merdan Yanardağ (1998), *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul: Yalçın Yayınları, s. 77-78.

Kadro Dergisi'nin ideologu konumunda olan *Şevket Süreyya Aydemir* (1897-1976), topraksız köylü bir ailenin çocuğu olarak Edirne'de doğmuş, ve öğretmen olmak için eğitim almıştır. Ancak eğitimi Birinci Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğramış ve 1915-1918 yılları arasında Kafkas cephesinde savaşmıştır. Savaş sonrası dönemde öğretmenlik yapmak için Azerbaycan'a giden Aydemir, 1919 yılına kadar, Türk Yurdu dergisinden etkilenerek kendisini Adriyatik'ten Çin'e Türkleri birleştirme ülküsü olan Turancı görüşe yakın hissetmiş ve "Ergenekon" hayaliyle yaşamıştır.¹¹ 1-8 Eylül 1920'de Bolşeviklerin Bakü'de topladıkları Birinci Doğu Halkları Kongresi'ne temsilci olarak katılan, Anadolu'nun ve Azeri toplumunun yapısını yakından gören Aydemir, özellikle Bakü Kongresi'ne katılan grupların farklı siyasi kimliklerini de görünce, siyasal düşüncesinde ciddi bir değişim yaşamış ve Turancılığın bir yanılısından ibaret olduğu sonucuna varmıştır. Aydemir artık yeni bir akımın etkisi altına girmiştir: Marksizm.

1921'de Asya'da komünist düşüncüyü yaymak için devrimci liderler yetiştirmek amacıyla Moskova'da kurulan Doğu Emekçilerinin Komünist Üniversitesi'nde (KUTV)¹² öğrenime başlayan Aydemir, 1925 yılında gizli komünist faaliyetlerden dolayı tutuklanmış ve on yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bir buçuk yıl sonra çıkan aftan yararlanarak özgür olan Aydemir, 1927'deki komünist tevkifatında tekrar tutuklanmış ancak yargılama sonucunda beraat etmiştir. Bu dönemde TKP içinde yaşanan gelişmeler sonucunda partiden Vedat Nedim ile birlikte ihraç edilen Aydemir, Ankara'da değişik bürokratik görevlere getirilmiştir. Bu durum, artık kendisinin Kemalist iktidar tarafından kesin olarak bağışlandığını göstermesi açısından önemlidir. 1929 yılından itibaren de Türk Ocağı salonlarında, geliştirdiği görüşleri sunmaya başlamıştır.¹³ Demokrat Parti'nin zorlamasıyla emekliye ayrılana kadar farklı görevlerde çalışan Aydemir, 1961 yılından itibaren birçok alanda Kadrocu tartışmaları yansıtan Yön dergisine yazıları ile katkıda bulunmuştur.¹⁴

Aristokrat Karaosmanoğulları ailesinden gelen ve sol kökenli olmayan tek Kadrocu olan *Yakup Kadri Karaosmanoğlu* (1889-1974), 1908 yılında başladığı İstanbul Üniversitesi'ndeki hukuk öğrenimini, edebiyata olan ilgisi nedeniyle üçüncü sınıfta bırakmış ve 1919 yılında Kurtuluş

¹¹ Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 70-72; Yanardağ, *A.g.e.*, s. 78-81.

¹² KUTV'nin 1922-23 akademik öğretim programının içerdiği derslerin ayrıntılı açıklaması için bkz. Türkeş, *A.g.e.*, s. 78-80.

¹³ Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 33-38.

¹⁴ Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 230-231.

Savaşı'na katılarak Ankara hükümeti için çalışmıştır. 1923, 1927 ve 1931 seçimlerinde milletvekili seçilen Karaosmanoğlu, parlamentoda dış ilişkiler komisyonunda görev almıştır. Atatürk'ün sofrasına davet edilen nadir isimlerden birisi olan Karaosmanoğlu, 1934 yılından 1955 yılına kadar sırasıyla Tiran, Prag, Lahey, Bern, Tahran ve tekrar Bern'de elçilik görevi yapmıştır. 1957'den itibaren günlük Ulus gazetesinde CHP'yi destekleyen yazılar yazan ve 1961'de CHP milletvekili seçilen Karaosmanoğlu, 1962 yılında CHP'yi Atatürk'ün ilkelerini çiğnemekle suçlayarak istifa etmiştir.¹⁵

Orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da doğan İsmail Hüsrev Tökin (1902-1994), Avusturya lisesinden mezun olduktan sonra, Türkiye'nin Sovyetler Birliği Büyükelçiliği'nin sunduğu burs ile Moskova'ya yüksek öğrenim için gitmiş ve KUTV'de iktisat öğrenimine başlamıştır.¹⁶ Ayrıca bu üniversitede "Bilimsel Yardımcı" (Okutman, Lektör) olarak da görev yapmıştır.¹⁷ Dönemin 'Müslüman Sosyalist' liderlerinden Sultan Galiyev, Turar Ryskulov, Neriman Nerimanov ve Ahmet Baytursun'un KUTV'de öğretim elemanı olarak ders verdiklerini, öğrencilerin Trotsky, Zinoviev ve Stalin gibi kişileri doğrudan dinleme imkanı buldukları dikkate alındığında, KUTV'de geçen yılların, gerek Aydemir'in, gerekse de Tökin'in, Marksist literatürle tanışmasını, Marksizm içindeki farklı yorumlara aşina olmasını sağladığı söylenebilir.¹⁸

Tökin'in, 7 Aralık 1920'de kurulmuş olan Halk İştirakiyun Fırkası'na katıldığı ve 5 Kasım-6 Aralık 1922 tarihleri arasında Moskova'da toplanan III. Enternasyonal'in 4. Kongresi'ne parti temsilcisi olarak seçildiği ileri sürülmektedir,¹⁹ ancak Tökin bunu kabul etmemektedir.²⁰ Tökin Türkiye'ye döndükten sonra, çeşitli kamu kurumlarında, 1973'te emekli oluncaya kadar çalışmaya devam etmiştir.²¹ 1930-31 yıllarında Vedat Nedim ile birlikte Hakimiyet-i Milliye gazetesinin ekonomi sayfasını hazırlayan Tökin'in, iktidarın yayın organı niteliğinde olan ve iktidarın en büyük destekçisi sayılan bu gazetede yazılar yazması, kendisinin ve fikirlerinin resmi çevrelerce kabul gördüğünün bir göstergesidir.²²

¹⁵ A.g.e., s. 235-236.

¹⁶ Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 44.

¹⁷ İsmail Hüsrev Tökin (1990), *Türkiye Köy İktisadiyatı*, İstanbul: İletişim Yayınları, "Kendi Kaleminden İsmail Hüsrev Tökin", s. I.

¹⁸ Türkes, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 78-82.

¹⁹ Mete Tunçay (1978), *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925*, Ankara: Bilgi Yayınları, s. 276, dipnot 257.

²⁰ Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, EK 2, "İsmail Hüsrev Tökin ile Görüşme" (16 Kasım 1991), s. 289.

²¹ Ayrıntılar için bkz. Tökin, *Türkiye Köy İktisadiyatı*, s. I-II.

²² Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 44-45.

1916'da Galatasaray Lisesi'nden mezun olan *Vedat Nedim Tör* (1897-1985), Berlin Üniversitesi'nde iktisat eğitimi almış, doktorasını da "Türkiye'nin Emperyalizme Konu Oluşu" adındaki teziyle aynı üniversitede yapmıştır. Görüşlerinin sol kökenleri bu dönemden temellerini almaktadır.²³ Tör gibi Galatasaray Lisesi'nde okuyan *Burhan Asaf Belge* (1899-1967) ise mimarlık öğrenimi için Berlin'e gitmiş ancak mesleği ile ilgili olarak çalışmayarak gazeteciliği tercih etmiştir.²⁴

Bu dönemde Almanya'da bulunan Türk öğrenciler, 1919'da Berlin'de kurulan Şark Kulübü etrafında toplanarak iki ayrı siyasi gruba ayrılmışlardır: Turancılar ve solcular. Tör ve Belge'nin de içinde bulunduğu sol grup Kurtuluş adında bir dergi çıkarmış ve 'Türkiye İşçi Çiftçi Fırkası' içinde yer almıştır. Daha sonra fırkanın merkezi İstanbul'a taşınmış, Şefik Hüsnü Deymer liderliğinde yeniden örgütlenmiş ve 'Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası' adını almıştır; Kurtuluş dergisi yerine de *Aydınlık* dergisi çıkartılmaya başlanmıştır.²⁵ Komüntern'in dördüncü kongresine, TİÇSF'yi temsilen katılmak üzere seçilen Tör, kongreye bizzat partinin ve *Aydınlık* dergisinin önderi konumundaki Şefik Hüsnü'nün isteği üzerine Berlin'den giderek katılmıştır.²⁶ Türk solcularının Komüntern'e yakınlaşmasının nedeni, Komüntern'in Haziran-Temmuz 1920'deki ikinci kongresinde, burjuva devrimci hareketler ile işbirliği kararı olarak oluşturduğu anti-emperyalist söylemdir. Komüntern'in bu kararı aynı zamanda Moskova ile Ankara hükümetinin yakınlaşmasına da yol açmıştır. Komüntern'in bu tutumu, üçüncü ve dördüncü kongrelerinde de dile getirilmiştir. Ancak Komüntern, Haziran-Temmuz 1924 yılındaki beşinci kongresinde bu söylemini değiştirmiş; Kemalist yönetime karşı cephe almaya başlamış ve TİÇSF'yi de bu yönde hareket etmeye çağırmıştır. Bu noktada TİÇSF içinde görüş ayrılıkları baş göstermiş ve Aydemir Komüntern'in kararına direnerek, Kemalistlere karşı cephe almaya şiddetle karşı çıkmıştır. 1925 tutuklamaları ve ardından gelen 1927 tutuklamaları sonucunda saflar tamamen ayrılmış ve 1927 yılından itibaren Aydemir, Tör ve Belge'nin TİÇSF ile olan organik bağları tamamen kopmuştur.²⁷

²³ Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, s. 81-82.

²⁴ Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 45-46.

²⁵ Türker, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 83-85.

²⁶ Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925*, s. 276, dipnot 257.

²⁷ Türker, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 85-89; Sol hareketteki bu parçalanma ve sol hareketin tarihi açısından sonraki sonuçları için bkz. Suavi Aydın (1998), "Milli Demokratik Devrim'den 'Ulusal Sol'a Türk solunda özgücü eğilim", *Toplum ve Bilim*, Sayı 78, Güz, s. 59-91.

Kadro Dergisi

TİÇSF ile organik bağlarını koparan geleceğin Kadrocuları, hapisten çıktıktan sonra çeşitli resmi görevler almışlar, 1927 yılından itibaren de yarı-resmi nitelikteki Cumhuriyet ve Hakimiyet-i Milliye gazetelerine günlük yazılar yazmışlar, "Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti" bünyesinde birlikte çalışmışlardır. 1929'da Türk Ocakları'nda seminerler vermeye başlayan Aydemir, konuşmalarında Türk devriminin ideolojisi, devrimin sürekliliği, elit bir kadro ihtiyacı gibi konulara vurgu yapmış ve 1931'de bu seminerlerde sunduğu görüşlerini, '*İnkılap ve Kadro*' adında bir rapor hazırlayarak Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e ve CHP Genel Sekreteri Recep Peker'e sunmuştur. Recep Peker ideoloji üretilecekse bunun başkası tarafından değil ancak CHP'nin kendisi tarafından yapılacağını savunarak, Aydemir'in görüşlerine karşı çıkmıştır.²⁸ Bunun üzerine basında çıkan CHP içindeki bölünme ile ilgili dedikoduların da etkisiyle Aydemir, Peker'e mektup yazarak, parti içinde bölünmeye neden olmak gibi bir amacının olmadığını, partinin rolü üzerinde yorumda bulunmayacağını bildirmiştir.²⁹ Kadro Dergisi, Ocak 1932 ile Aralık-Ocak 1934/1935 arasında 36 sayı olarak yayınlanmıştır.³⁰ Derginin ideologu Şevket Süreyya Aydemir, imtiyaz sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu, yayın müdürü Vedat Nedim Tör'dür. İsmail Hüsrev Tökin ve Burhan Asaf Belge de kurucu yazarlar arasındadır. Mehmet Şevki Yazman³¹ derginin 13. sayısından itibaren Kadro'da düzenli olarak yazmış fakat derginin kuruluşu aşamasında yer almamıştır.³² Aydemir'e göre, Atatürk Kadro Dergisi'ni desteklemiş ve Çankaya Köşkü de Kadro Dergisi'ne on adet abone olmuştur.³³

²⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1967), *Zoraki Diplomat*, Ankara: Bilgi Yayınevi, s. 26; (1968), *Politikada 45 Yıl*, Ankara: Bilgi Yayınevi, s. 94.

²⁹ Bu çatışma, '*İnkılap ve Kadro*' kitabının ilk baskısından parti ile ilgili bölümün çıkartılarak yayınlanmasına yol açmıştır. Bkz. Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 89-92.

³⁰ Kadro dergilerinin tıpkı basımı Cem Alpar tarafından yayınlanmıştır. *Kadro Dergisi* (1978, 1979, 1980), Tıpkı Basım, Cilt I, II, III, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

³¹ Şevket Süreyya Aydemir anılarında, beş kurucuya, Şevki Yazman'ın adını da eklemektedir. Bkz. *Suyu Arayan Adam*, (?), İstanbul, s. 481.

³² Dergide sürekli yazmayan, zaman zaman yazılarıyla katkıda bulunan dönemin bürokrat-aydınları şunlardır: Ahmet Hamdi Başar, Falih Rıfka Atay, Behçet Kemal Çağlar, Eflatun Cem Güney, Muhlis Etem Ete, İbrahim Necmi Dilmen, Abdurrahman Şefik, Münir İriboz, Mümtaz Ziya, Şakir Hazım, Neşet Halil Atay, Hakkı Mahir, Mehmet İlhan, Tahir Hayrettin ve Mansur Tekin. Dönemin başbakanı İsmet İnönü de dergiye "Fırkamızın Devletçilik Vahşi" adında bir makale yazmıştır. Bkz. *Kadro Dergisi*, Cilt I, II, III; ayrıca bkz. Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 47-48.

³³ "Atatürk'ün emriyle Çankaya Köşkü on abone kaydolunmak ve İsmet İnönü kendi adlarına bizzat abone olmak suretiyle bizi sevindirdiler ve abone bedellerini de muntazaman ödediler." Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, s. 482.

Kadrocular Kadro Dergisi aracılığıyla sadece dönemin ideolojik ve iktisadi tartışmalarına katılmakla kalmamış aynı zamanda kendilerine bir misyon atfederek, Türk devrimini yorumlayıp, ona teorik bir çerçeve oluşturma konusunda kendilerini sorumlu görmüşlerdir. Kadrocuların hareket noktası, Türk Kurtuluş Savaşı ile birlikte tüm ulusal kurtuluş savaşlarının bilimsel olarak açıklanmasıdır. Türk devriminin geleceği de, uluslararası düzenin geleceği de, bu hareketlerin bilimsel olarak açıklanabilmesine bağlıdır. Kadro bu görevi yüklenmektedir.³⁴ Derginin ilk sayısında bu amaçlarını şöyle belirtirler: "Türkiye bir inkılap içindedir. Bu inkılap durmadı. Bugüne kadar geçirdiğimiz hareketler, şahit olduğumuz muazzam kıyam manzaraları, onun yalnız bir safhasıdır. Bir ihtilal geçirdik. İhtilal inkılabın gayesi değil, vasıtasıdır. Bu ihtilal safhasında dursaydık inkılabımız akim kalırdı. Halbuki o genişliyor, derinleşiyor. O henüz son sözünü söylemiş, son eserini vermiş değildir... Bu inkılap kendine prensip ve onu yaşatacaklara şuurlanabilecek bütün nazari ve fikri unsurlara maliktir. Ancak bu nazari ve fikri unsurlar inkılabı İDEOLOJİ olabilecek bir fikriyat sistemi içinde terkip ve tedvin edilmiş değildir... inkılabımızın, zatında mündemiç bu ileri fikir ve prensip unsurlarını, şimdi inkılabın seyri içinde ve onun icaplarına uygun bir şekilde izah işi, bugünkü Türk inkılap münevverliğine düşen vazifelerin en acil ve en şerefliisidir... onun [inkılabın] prensiplerini hududu muayyen kriteriyumlar şeklinde bilmeye, benimsemeye ve benimsetmeye mecburuz. KADRO, BUNUN İÇİN ÇIKIYOR*."³⁵ İlk sayıda ortaya konan bu temel amaç, derginin değişik sayılarında, farklı ifadelerle de olsa sürekli tekrarlanmıştır. Ancak Türk devriminin ideologu olma misyonu, Kemalist rejimle Kadrocular arasındaki eşitsiz bağımlılık ilişkisi çerçevesinde, bazen Kemalist yönetimin koyduğu çekinceler, sınırlar ve bazen de Kadro'nun kendi kendisini sansürlemesiyle gerçekleşebilmiştir.³⁶

Mustafa Türkeş'e göre Atatürk, Y. K. Karaosmanoğlu aracılığıyla dergiyi kontrol edebilmekteydi. Karaosmanoğlu'nun Çankaya ile Kadrocular arasındaki ilişkilerin uyumunu sağlama çabası, Kadro Dergisi'nin kendi kendisini sansür etmesine yol açmıştır. Bu yolla Kemalist yönetim, Kadro Dergisi'nin hangi konularda görüş bildirip, bildirmeyeceğini zımni olarak belirlemiştir. Buna göre Kadro parti politikasına karışmayacak, CHP içindeki farklı gruplarla organik temaslar içine girmeyecek, parti-

³⁴ Ömür Sezgin (1980), "Kadro Hareketi", *Kadro* Cilt I, 1932, Tıpkıbasım, Ankara: AİTİA Yayınları, s. 13.

* Aslında büyük yazılmış.

³⁵ Sunuş yazısı, *Kadro*, 1/1, Ocak 1932, s. 3.

³⁶ Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 11-13.

nin toplumdaki yeri ve rolü üzerinde görüş bildirmeyecek, Kemalist yönetimin uyguladığı iktisat politikalarıyla Kadro Dergisi'nin üreteceği görüşler arasında zıtlık olmayacaktır.³⁷ Genel olarak baktığımızda, tek parti yönetiminin hüküm sürdüğü bu dönemde basın özgürlüğünden söz etmek mümkün görünmemektedir. Yayın organları genellikle yönetimi desteklemekte ve mümkün olduğunca içeriden eleştiri getirmeye çalışmaktadır. Kadro Dergisi de, bu koşullar altında, Kemalist yönetimin belirlediği genel çerçevenin dışına çıkmamak koşuluyla yayın hayatına devam etmiş ancak bu durum üç yıl sürebilmiştir.

Kadro'nun yayın hayatının başlarında aldığı olumlu tepkiler fazla devam etmemiştir.³⁸ Zaman içerisinde başka yayın organlarıyla girdiği polemikler ve görüşlerinin bazı çevreleri rahatsız etmesi sonucunda, Kadroculara karşı olumsuz tepkiler yükselmeye başlamıştır. Kadrocuların özel sektöre ve özellikle İş Bankası grubuna yönelik eleştirileri bu çevrelerin Kadro'ya tepki göstermesine yol açmış, CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in baştan beri Kadro Dergisi'ne karşı olumsuz tutumu da kapanmaya giden süreçte etkili olmuştur. Yönetim uygulamaya koyduğu devletçi politikalara karşı potansiyel olarak olumsuz tavır alabilecek 'liberallere' karşı Kadro'yu kullanmak istemiştir. Ancak, yönetimin 1932 yılında uygulamaya koyduğu devletçi politikalar artık kabul görmüş, Celal Bayar'ın iktisat vekaletine atanması ve ardından gelen devlet-özel sektör ortaklığının yeniden inşası 'liberallerin' devletçiliğe karşı tepkilerini azaltmış; dolayısıyla 1934 yılı sonuna gelindiğinde yönetimin artık Kadro Dergisi'ne ihtiyacı kalmamıştır.

Kadro Dergisi'nin kapanması ile ilgili farklı senaryolara yer veren değişik görüşler mevcuttur.³⁹ Ancak görünürdeki neden, derginin imtiyaz sahibi Y. K. Karaosmanoğlu'nun Tiran'a elçi olarak atanmasıdır. Karaosmanoğlu bu görevi 'zoraki diplomatlık' olarak değerlendirmiş ve CHP içinde bir grubun, özellikle Recep Peker'in Atatürk'ü etkilemesi sonucu derginin kapatıldığını ifade etmiştir.⁴⁰ Karaosmanoğlu dışındaki Kadro yazarları devlet memuru olduklarından derginin imtiyaz sahibi olamamışlardır. Sonuçta Kadro Dergisi, son sayısında yayınına şimdilik son verildiğini ilan etmiş ve daha sonra da tekrar yayınlanmamıştır.

³⁷ A.g.e., s. 94.

³⁸ Farklı tepkiler için bkz. Korkmaz Alemdar (1980), "Basında Kadro Dergisi ile İlgili Bazı Görüşler", *Kadro* Cilt I, 1932, Tıpkıbasım, Ankara: AİTİA Yayınları, 1980, s. 21-40.

³⁹ Farklı senaryolar için bkz. Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 65-73.

⁴⁰ Karaosmanoğlu, *Zoraki Diplomat*, s. 23-26.

III- KADROULARIN İDEOLOJİSİ

DÜŞÜNSEL VE İDEOLOJİK KAYNAKLAR

Kadro hareketinin etkilendiği kaynaklarla ilgili değişik çalışmalarda farklı iddialar ve vurgular mevcuttur. Bazı yorumcular İttihatçılık düşüncesini ön plana alırken, bazıları Sultan Galiyev ya da Lenin'in düşüncelerini ön plana almaktadır. En çok hangi kaynağın etkili olduğu gibi bir tartışmaya girmeksizin, Kadrocuların düşünsel açıdan eklektik bir görünüm sergilediklerini söyleyebiliriz.

İttihatçılık ve Kadrocular ilişkisi çeşitli çalışmalarda ele alınmış, ara- larındaki süreklilik ve kopuşlar inceleme konusu yapılmıştır. Örneğin M. Sadıq'a göre, 1930'lu yıllarda yeni ideoloji arayışını ifade eden Kadro hareketi ile İttihatçılar arasında kimi benzerlik ve farklılıklar mevcuttur. Kadrocular, İttihatçıların ulusçuluk anlayışından ve genel anlamda İttihatçı mirastan kendilerini uzaklaştırmaya çalışmışlardır. İttihatçılar tarih, kültür ve etnik temaya önem verirken, Kadrocular iktisadi gelişme temasını ön plana çıkarmışlardır.⁴¹ Her şeye rağmen, Kadrocuların gençlik yıllarında İttihatçı yayınlarla büyüdüklerini dikkate alırsak, düşüncelerinde İttihatçı dönemin söylemlerinin izlerini bulmak mümkündür.

Devralınan miras açısından baktığımızda, Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura'nın Kadrocular üzerindeki etkisini ele almak anlamlı görünmektedir. Bu çerçevede Kadro dergilerinde Akçura'ya atıf yapılmamaktadır.⁴² Osmanlı devletinin yıkılış sürecine ilişkin Akçura'nın yorumlarıyla, Kadro Dergisi'nde yapılan yorumlar arasında paralellikler vardır, ancak bu benzerliklerden hareketle doğrudan bir etkiden bahsetmek zordur. Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset"te İslamcılıkla ilgili söylediklerini - eleştirilerine rağmen- düşünürsek, Kadrocularda tam tersine İslamcılığın toptan reddedildiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan Kadroculardaki ulusçuluk/milliyetçilik daha seküler bir içeriğe sahiptir. Kadrocularda milliyetçilik ideolojisi Turancı ve İslamcı temalar yerine daha çok Misak-ı Milli sınırlarına yönelik ve laik bir içeriğe sahiptir.⁴³

⁴¹ Mohammad, Sadıq (1986), "The Kadro Movement in Turkey", *International Studies*, 23/4, s. 321-332, aktaran Mustafa Türkeş (1998), "A Critique of Studies of the Kadro (Cadre) Movement", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 25/4, s. 670.

⁴² Bkz. *Kadro*, Cilt I, II, III.

⁴³ Bu değerlendirmeyi yaparken İslamcılık-İslam ya da Milliyetçilik-İslam ilişkisinde, İslamcılığın modern bir ideoloji olduğunu, İslam'ın ise bu ideolojiye malzeme sağlayan, onun söylemsel üretiminde kullanılan bir özelliğe sahip olduğunu kabul ediyoruz. Bu bağlamda İslam, milliyetçilik ide-

Kadrocular, Ziya Gökalp'e eleştirel yaklaşmakta ve kendi düşüncelerinin onunkilerden farklı olduğunu belirtmektedir. Aydemir, Ali Nüzhet Beyin "Ziya Gökalp'in hayatı ve Malta mektupları" adlı kitabının basılması üzerine yazdığı makalesinde, Gökalp'in düşüncelerinin bütünlük içermediğini, yeni Türkiye'yi analiz ederken onu bir düşünce sistematiğine oturtmadığını, solidarizm konusunda Durkheim'den etkilendiğini, tarihsel materyalizmi yanlış anladığını ve hatta tarihsel materyalizmin içermediği kimi konuları sanki içeriyormuş gibi göstererek onu çarpıttığını ileri sürmektedir. Gökalp'in Marksizm ile ilgili yorumlarını yüzeysel ve acele bulduğunu belirten Aydemir, ulus/millet tanımına da, millet birliğini her şeyden önce bugünkü tekniğin sağladığını savunarak karşı çıkmaktadır.⁴⁴ İttihatçı aydınların toptan bir milli iktisat görüşüne sahip olmayışlarını ve toplumsal görüşlerindeki eksiklikleri, fikirlerini Birinci Dünya Savaşı öncesi koşullarda oluşturmalarına bağlayan Aydemir, o dönemde Kadrocularınki gibi bütüncül bir milli anlayışın zaten oluşturulamayacağını belirterek, İttihatçı aydınlarla kendileri arasında bir çizgi çekmektedir. Aydemir'e göre Türk devrimi yaptığı reformlarla, savaş öncesi koşulları çok geride bırakmış ve bu bağlamda bünyesinde barındırdığı özgün düşüncelerin açığa çıkmasının somut koşullarını yaratmıştır.⁴⁵

Sonuç olarak, Kadrocuların kendilerini İttihatçı aydınlardan ayırttırmaya çalıştıkları açıkça görülmektedir. Ancak Kadrocuların ilk gençlik yıllarında İttihatçı aydınların yayınlarından etkilendiklerini ve Aydemir'in belirttiği gibi mevcut koşullara göre değişmiş ve içeriği farklı olsa, çok genel düzeyde bir 'ulusçuluk' anlayışının ortak olduğunu söyleyebiliriz.⁴⁶

Kadro dergilerinde Sultan Galiyev'e atıfta bulunulmamakta, Kadro yazarları kendi özgeçmişlerinde Sultan Galiyev'den bahsetmemektedir.

olojisi için de malzeme sağlayacak şekilde yorumlanabilmektedir. Söylemek istediğimiz Kadrocuların milliyetçilik anlayışlarında, İslam'ı söylemsel bir araç olarak kullanmadıklarıdır.

⁴⁴ Şevket Süreyya Aydemir (1932), "Ziya Gökalp", *Kadro* 1/2, Şubat, s. 29-40. Aydemir'in Gökalp'in ulus tanımına yönelik itirazları son bölümde ele alınacaktır. Gökalp'e yönelik diğer eleştiriler için bkz. Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1933), "Kültür ve Medeniyet", *Kadro* 2/15, Mart, s. 25-27.

⁴⁵ "Daha henüz, murakabesiz bir idareye ve taarruzdan masun bir gümrük hududuna bile malik olmayan ve binaenaleyh müstakil bir millet iktisadiyatının en basit şartlarından ve unsurlarından mahrum bulunan kozmopolit bir Osmanlı kalabalığı içinde müstakil bir milli iktisat görüşünün taazzuvu esasen imkansızdır. Binaenaleyh, Ziya Gökalp'in harpten evvelki içtimai görüşlerinde de milli iktisat telakkilerinin hacmi, o devirdeki şartların bu müsaadesizliği ile mukayyettir. Dardır, Tezsizdir..." Aydemir, "Ziya Gökalp", *Kadro*, s. 39-40; Şevket Süreyya Aydemir (1932), "İnkılap Heyecanı (Antuziasm)", *Kadro*, 1/2, Şubat, s. 5-8.

⁴⁶ Mustafa Türkeş (1998), "The Ideology of the Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leflist Movement in Turkey", *Middle Eastern Studies*, 34/4, s. 93-94.

Tökin, kendisiyle yapılan mülakatta, kendisinin ve Aydemir'in Sultan Galiyev ile tanışmadığını, karşılaşmadığını ve her hangi bir ilişkilerinin olmadığını belirtmektedir.⁴⁷ Ancak tüm bunlara rağmen, Aydemir ve Tökin'in Sultan Galiyevizm bağlamındaki tartışmalara ve Galiyevci görüşlere aşina olduklarını söyleyebiliriz. Birincisi, Aydemir ve Tökin'in öğrenim gördüğü KUTV'de Sultan Galiyev öğretim üyeliği yapmıştır. İkincisi, Aydemir ve Tökin, Tatar sosyalistleri arasında oldukça etkili bir isim olan Abid Alim ile yakın arkadaşlık kurmuşlar, dolayısıyla muhtemelen Tatarlar arasındaki tartışmalardan haberdar olmuşlardır. Üçüncüsü ise dönemin 'Müslüman Sosyalistleri'nin görüşlerini yansıtan, Novyy Vostok (Yeni Doğu - 1922-1930) ve Zhizn' Natsional'nostey (Milletlerin Hayatı) dergilerini, Aydemir yakından takip etmiştir. Bu iki dergiden biri olan Zhizn' Natsional'nostey, Sultan Galiyev tarafından yayınlanmıştır. Tüm bunlar Aydemir ve Tökin'in, Sultan Galiyevci görüşlere aşina olduklarını göstermektedir.⁴⁸ Bu aşinalığın düşüncelerinde ne kadar etkili olduğunu ortaya çıkarmak için Kadrocu ve Sultan Galiyevci görüşleri karşılaştırmak gereklidir.

Bu bağlamda bazı çalışmalarda, Kadrocuların temel argümanlarının kaynağı olarak, Ekim Devrimi'nin Tatar aktörlerinden Sultan Galiyev gösterilmektedir.⁴⁹ Sultan Galiyev, Marksizm'i sömürge ülkeler çerçevesinde yeniden yorumlamaya çalışan bir düşünce ve eylem adamıdır. Marksizm'in milliyetçi yorumu şeklinde değerlendirilen Galiyevizm, Ekim Devrimi'ni Asya ülkelerine doğru yaymaya ve Marksizm'le küçük burjuva milliyetçiliğini yeni bir potada eriterek uzlaştırmaya çalışan bir hareket olarak görülmektedir. Buna göre, Tataristan ve öteki Asya ülkelerinde kapitalist sınıflar oluşmadığı, işçi sınıfı bir toplumsal ve siyasal güç olarak tarih sahnesine çıkmadığından, bu ülkeler sosyalizme geçmek için Rusya'dan daha farklı bir yol izlemelidir. Sultan Galiyev Batılı proletaryaya güven duymamakta, sömürgeleşmiş halkların düşmanlarının sadece emperyalist ülkelerin burjuva sınıfları olmadığını, düşmanın tüm sanayileşmiş ülkeler olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle dünyadaki belirleyici çelişki, 'sanayileşmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler' arasındaki çelişkidir; sömürgelerin kendi 'Sömürgeler Enternasyonal'i'ni kurmadan

⁴⁷ Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 296-297.

⁴⁸ Türkes, "The Ideology of the Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leflist Movement in Turkey", s. 95-96.

⁴⁹ Bkz. Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, s. 168-185; Eyüp Özveren (1996), "The Intellectual Legacy of the Kadro Movement in Retrospect," *METU Studies in Development*, 23/4, s. 571 ; Suavi Aydın (1998), "Milli Demokratik Devrim'den 'Ulusal Sol'a Türk solunda özgücü eğilim", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 78, Güz, s. 63-65.

kalkınma hedeflerine ulaşmaları mümkün değildir.⁵⁰ Sultan Galiyev Komüntern'in stratejisinin sadece Batıya yönelmiş olmasını eleştirerek, Batıda gerçekleştirilecek devrimlerin Doğunun sorunlarını çözemeyeceğini savunmaktadır. Sosyalist devrim Doğunun katkısı olmadan başarılı olamaz. Ancak Doğunun mücadelesiyle kapitalizmi yıkmak mümkün olabilir. Galiyev'in ifadesiyle, "Hindistan, Afganistan, İran ve Asya ve Afrika'daki diğer kolonilerden kovularak Doğuyu kaybeden Batı Avrupa emperyalizmi çökecek ve doğal bir ölümle yok olup gidecektir."⁵¹

Dünyanın geri kalmış ve sanayileşmiş ülkeler olarak ikiye ayrıldığını ve bunun belirleyici çelişki olduğunu savunan Kadrocular ile Sultan Galiyev arasında bu temel argüman açısından benzerlik mevcuttur. Sınıf çelişkilerinin yerine uluslararası çelişkiler geçmektedir. İki yaklaşıma göre de Batıda gerçekleşecek olan sınıfsal devrimler insanlığı kurtuluşa götürmeyecektir. İki grup da, III. Enternasyonal'in ulusal kurtuluş hareketlerine ve Doğu sorununa ilişkin politikalarına eleştiriler yöneltmiştir. Bu eleştirilerin en belirgin yönü, olguları değerlendirmede sınıfsal değil ulusal bir bakış açısının kullanılmasıdır. III. Enternasyonal'in ve Marksist önderlerin ulusal kurtuluş hareketlerini kavrayamadığını ve sorunun çözümünde yetersiz kaldığını düşünen bu iki akım, dünyadaki belirleyici çelişkinin emperyalist ülkelerle geri kalmış ülkeler arasındaki çelişki olduğundan hareketle, sınıf mücadelesini ve bu mücadelenin tarihsel önceliğini/anlamını reddetmektedir. İşte bu nokta, milliyetçiliğin yerleştiği ideolojik zemini oluşturmaktadır. Onlara göre çelişkiyi çözecek şey, ya sömürgeler enternasyonali (Sultan Galiyev) ya da Ulusal Kurtuluş Hareketleridir (Kadro).⁵² Tarihsel bağlantıyı Aydemir'in Rusya'da bulunduğu yıllara dayandıran Yanardağ'a göre, Kadrocu tezlerin temelinde Sultan Galiyev'in ideolojik mirası bulunmaktadır.⁵³

Sanayileşmiş metropoller ile sanayileşmemiş koloniler arasındaki karşıtlık, işçi sınıfında yer alan değişik kesimler arasında farklı niteliklerin olması gibi konularda örtüşen görüşlere sahip olmakla birlikte, Galiyevci varsayımlarla Kadro'nun ileri sürdükleri arasında önemli farklılıklar da mevcuttur. Baştan itibaren Galiyevci görüş, sınıf çatışmaları yerine

⁵⁰ Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, s. 168-173.

⁵¹ Sultan Galiyev, M.S. (1982) "The Social Revolution and the East", *Review*, VI (1), s. 11, aktaran, Özveren, "The Intellectual Legacy of the Kadro Movement in Retrospect," s. 571.

⁵² Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, s. 174-177.

⁵³ A.g.e., s. 179-183. Kadrocular üzerindeki Sultan Galiyev etkisine karşı çıkan farklı bir bakış açısı için bkz. Türkeş, "A Critique of Studies of the Kadro (Cadre) Movement", s. 669, "The Ideology of the Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leflist Movement in Turkey", s. 95-96.

Müslüman toplumlardaki dayanışmayı ön plana çıkarmıştır. Ancak Galiyev'in öngördüğü Müslüman toplumlar arasında bir cephe oluşturulması düşüncesi Kadrocularda bulunmamaktadır. Galiyevci yaklaşımda toplumları bir araya getirerek ortak bir cephe oluşturmadaki ana unsurlardan bir tanesi olan İslami öge, Kadro'nun tartışmalarında hiç yer almamaktadır.⁵⁴

Son olarak ise, özellikle 1920'li yılların ilk yarısında Lenin liderliğindeki emperyalizm karşıtı söylemin Kadrocuları etkilediğini söylemek mümkündür. Örneğin Aydemir, Kadro Dergisi'ndeki bir makalesinde Lenin'in 'Milli Meseleler' ve Karl Kautsky'nin, 'Nasyonalizm ve Enternasyonalizm' adlı çalışmalarını önermektedir.⁵⁵ Kadroculara göre, ulusal bağımsızlık hareketlerinin hepsi başarılı olacak, tüm sömürgeler ve ezilen uluslar bağımsızlıklarını kazanacaklardır. Bu süreç sonunda kapitalist-emperyalist düzen yıkılacaktır. Bu iki temel varsayım, Lenin'in tartışmaları ve öngörülerıyla örtüşmektedir. Bu açıdan analizlerin ana temaları ve temel varsayımlar bağlamında benzerlik görülmektedir. Ancak Kadrocular Lenin'in görüşlerini bütün olarak benimsememektedir. Lenin bu iki varsayımdan hareket ederek sosyalizmi işaret etmekte, kurtuluş savaşlarını kapitalist-emperyalist düzenin yıkılması için gerekli olan fakat nihai olmayan mücadeleler olarak ele almaktadır. Lenin'e göre, uluslararası emperyalist sistemin çöküşü ve sosyalizmin kurulmasıyla birlikte uluslararası farklılıklar kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Kadrocularda ise bu iki varsayım, sosyalizme götürecektir bir sonuç doğurmamaktadır. Kadroculara göre kapitalist-emperyalist düzenin çöküşünü siyasi ve iktisadi ulusal bağımsızlık takip etmelidir.⁵⁶

TEMEL GÖRÜŞLERİ

I- Faşizm

Bazı çalışmalarda Kemalizm, Kadro hareketi ve İtalyan faşizmi arasında, üçünün de otoriter nitelikli bir eğilim içinde oldukları ve dönemsel olarak birbirlerinden etkilendikleri ana temalarından hareketle, paralellikler olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin, Giacomo Carretto Kadro hareketini açıkça faşizm kategorisi içinde ele almamakta fakat İtalyan

⁵⁴ Türkeş, "The Ideology of the Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leftist Movement in Turkey", s. 96.

⁵⁵ Şevket Süreyya Aydemir (1933), "Beynelmilel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi, III, Türk Nasyonalizmi (Devam ve Son)", Kadro, 2/21, Eylül, s. 9, dipnot 1 ve 2.

⁵⁶ Türkeş, "The Ideology of the Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leftist Movement in Turkey", s. 94-95; Şevket Süreyya Aydemir (1933), "Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi II MARKSİZM", Kadro, 2/19, Temmuz, s. 12.

faşist yayınlarındaki düşünceler ile Kadro Dergisi'ndeki görüşler arasında benzerlikler olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Carretto, İtalyan Türkolog Ettore Rossi'nin 'Nuova Turchia' adlı yapıtındaki, CHP'nin programı ile faşizm ilkeleri arasındaki analogilerden hareketle, Kemalizm'in İtalyan faşizmini örnek aldığına ilişkin tezini ve benzer tartışma ve yorumların İtalyan basınındaki örneklerini aktarmaktadır.⁵⁷

Rossi'nin Kemalizm ve faşizm arasında kurduğu bağlantılara Burhan Asaf Belge'nin Kadrocular adına cevap vermesi, bu konuda bir polemik yaşanmasına neden olmuştur. Belge, Rossi'nin 'Türk dostu' olduğunu belirterek, onun milli kurtuluş inkılabını yalnızca bir Batılılaşma eylemi olarak değerlendirmesine karşı çıkmaktadır. Belge'ye göre "milli kurtuluş inkılabı, tarihi bir seyrin tabii ve ahenkli bir neticesi"dir⁵⁸ ve bu açıdan *özgünlük* taşımaktadır. Rossi'nin Kemalizm ile faşizm arasında kurduğu benzerlikler, CHP programının bazı maddelerinin ya da bazı reformların bütünden soyutlanmış olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır.⁵⁹

Belge, Kemalizm* ve faşizmin çıkış noktaları ve hedefleri açısından farklı olduklarını belirterek, Türk Devrimi'ni kendine özgü olan ve dolayısıyla onu faşizmden ayıran özelliklerini sıralayarak savunmaktadır: "1-Faşizm, yarı-kapitalist bir İtalya'yı kapitalizmin sınıf tezadından ve bu tezadın doğurduğu dahili anarşi ile bu anarşinin makesi olan demagojinin ve bürokratik idare cihazından (demokrasi ve parlamentoculuk) kurtarmak hareketidir... Milli kurtuluş inkılabı ise, bir yarı müstemele olan Osmanlı imparatorluğunun yerine müstakil Türk vatanının bugünkü tarihi şartlara göre ikamesidir... Türk milleti, inkılabına, sınıflaşmamış bir millet bünyesi ile başladığı için, sınıflaşmayı reddedecek ve imkansız kılacak tedbirler almakta ve bu tedbirleri gittikçe derinleştirmekte ve mürekkepleştirmektedir. Büyük istihsal vasıtalarının devlete tahsisi, ileri ve planlı bir devletçiliğin kabul ve tedvini bundan ileri gelmektedir. 2-Faşizm, demokratik zaruretler dolayısıyla, müstemelekeciliğin zevali devresi olan harp sonrasında, müstemelekeciliği başlıca şiarlarından biri olarak ilana mecbur kalmıştır. Bu sebeptir ki, iç iktisatta devletçi olan

⁵⁷ Giacomo Carretto (1985), "1930'larda Kemalizm-Faşizm-Komünizm Üzerine Polemikler I", *Tarih ve Toplum*, Cilt III, s. 346.

⁵⁸ Burhan Asaf Belge (1932), "Faşizm ve Türk Milli Kurtuluş Hareketi", *Kadro*, 1/8, Ağustos, s. 36-37.

⁵⁹ *A.g.m.*, s. 36-39.

* Bu noktada Kemalizm savunusu ayrı zamanda Kadrocuların kendi görüşlerinin de savunusudur, çünkü Kadro kendisine, Kemalizmin ideolojisini oluşturma (ya da zaten var olanı ortaya çıkarma) misyonu atfetmektedir.

faşizm, dış iktisatta, yani beynelmilel iktisatta liberal olmak tezadına düşmüştür. Kemalizm, müstemlekecilığe karşı bir isyandır... Müstemlekecilığe karşı bir aksülameli bütün şuuru ile temsil ettiği içindir ki, Kemalizm, samimi olarak, iç iktisatta da, dış iktisatta da devletçidir. Ve bu itibarla, hem içeriye, hem dışarıya doğru, yani hem sınıflar, hem de milletler bakımından tezadı reddetmektedir. 3- Faşizm, bir yarı-kapitalist bünyeye has bir hareket olduğu için, gerek tam kapitalist, gerekse henüz kapitalistleşmemiş bünyelere uygun gelmemektedir... Kemalizm ise milli kurtuluş hareketlerini henüz tahakkuk ettirememiş milletler için daima bir ideal ve bir ideoloji kaynağı teşkil edecektir."⁶⁰ Görüldüğü üzere Belge'ye göre faşizm, yarı-kapitalist sisteme ait bir düzendir ve İtalya'nın korporasyonlara dayalı yarı-kapitalist sisteminin kapitalizmin sınıf çatışmasına karşı koruması için geliştirilmiştir.

Türkeş'e göre Carretto'nun anlatımı eksiktir çünkü Kadro faşizm konusundaki tanımını ve yorumunu 1933 yılında değiştirmiştir. 1933'ten itibaren Kadro, İtalya'daki faşizm ve Almanya'daki Nazizm'in son analizde sanayi burjuvazisinin çıkarlarını korumayı hedeflediklerini ileri sürmüştür.⁶¹ Kadroculara göre faşizm, kapitalizmde doğal olarak var olan sınıf çatışmasını uzlaştırmaya çalışan ve son kertede işçi sınıfının çıkarları pahasına sanayi burjuvazisinin çıkarlarını savunan bir fikir akımı ve harekettir. Aydemir'in ifadesiyle, "...faşizm kısaca kapitalizmin bir tarihi devamıdır ve davası sadece: 1- Yüksek tekniğin ve sermayenin devlet müdafaası altında gene hakim sınıflar elinde muhafazası, 2- Müstemleke karlarının ve umumiyetle yüksek temettülerin, cebri bir devlet müdahalesi ile kapitalizmin devamı lehine tanzimi, 3- Müstemlekelerin ve yarı müstemlekelerin daha vahşi bir şiddetle istismarı, 4- Bütün bu davaların tahakkuku için de, büyük sanayi memleketlerini müstemlekelerle karşı zayıf düşüren sınıf mücadelelerinin* otoriter bir devlet müdahalesiyle yatıştırılması ve tanzimidir (fakat tasfiyesi değil)."⁶²

Bununla beraber Yakup Kadri'nin, "Ankara, Roma, Moskova" başlıklı bir dizi makalesinde, Sovyetlerdeki rejimin ve İtalyan faşist kuruluşlarının heyecanına sempati ile yaklaştığını da belirtmek gerekir. Ancak buradaki çözümleme iktisadi bir analiz değil, daha çok duygusal temelli

⁶⁰ A.g.m., s. 38-39.

⁶¹ Türkeş, "A Critique of Studies of the Kadro (Cadre) Movement", s. 667.

⁶² Aydemir, "Beynelmillel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi, III, Türk Nasyonalizmi (Devam ve Son), Kadro, s. 7.

bir değerlendirmedir. Devrimcilik heyecanı bağlamında benzerlikler kurulmakta ve olumlu değerlendirmeler yapılmaktadır.⁶³

Kadro hareketini faşizm olarak görmek, bazı benzerliklerden hareketle faşist bir hareket olarak kabul etmek, özellikle Kadrocuların yaptıkları iktisadi analiz göz önüne alınırsa mümkün görünmemektedir. Kadro'nun siyasal görüşlerinin 'otoriter' olması, faşist olduğunu göstermez.⁶⁴ Ancak görüşlerinde faşizan unsurların hiç olmadığını ya da bu yönde hiç etkilenme olmadığını da söylemek doğru değildir. Kısacası Kadrocu düşünceyi Weberyen ideal tip anlamında faşizm olarak adlandırmak gerçekliğin tam bir ifadesi olmayacaktır.

II- Marksizm

Kadrocular ve Marksizm ilişkisiyle ilgili olarak çok farklı görüşler ileri sürülmektedir. Kadro hareketini Marksist bir propaganda aracı olarak tanımlayanlar olduğu gibi, diğer taraftan Türkiye sosyalist hareketine balta vuran bir hareket olarak tanımlayanlar da vardır. Bu tür çalışmaların indirgemeci bir yaklaşımla, Kadro hareketini daha çok kendi siyasal tercihleri açısından ele aldıklarını belirtmek gerekir. Bu çalışmaların bir bölümü Aydemir, Tökin, Belge ve Tör'ün 1920'li yılların ilk yarısında solcu partiler içinde yer almalarından hareketle Kadro'nun Marksist propaganda yaptığını iddia etmektedir. Diğer bölüm ise sol bir perspektiften hareketle, Kadrocuların, özellikle Tör'ün Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın gizli belgelerini 1927 yılında polise teslim ederek sol hareketi, tabiri caizse 'sattığını' ileri sürmektedir. Bu yaklaşımda, 1925 yılındaki parti içi bölünme sürecinde TİÇSF içinde kalan Şefik Hüsnü Deymer, Nazım Hikmet ve diğerlerinin sosyalist yaklaşıma bağlı kaldıkları ama Kadrocuların sınıf analizinden uzaklaşarak Kemalist yaklaşımı kabullendikleri ileri sürülmektedir.⁶⁵ Ancak Tunçay'ın iddia ettiği gibi, TİÇSF'nin ne kadar sınıf analizi yaptığı ve ne ölçüde sosyalist olarak değerlendirilebileceği sorusu anlamlı görünmektedir. Tunçay TİÇSF'nin format olarak sosyalist olduğunu, Marksist terminolojiyi kullandığını fakat aynı zamanda ulusçu görünümünü koruduğunu tespit etmektedir.⁶⁶

Buradan hareketle Kadrocuların eski görüşlerinde fazla değişiklik olmadığını, 1920'li yılların ilk yarısında Aydınlık gibi sol gruplar içinde

⁶³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1932-1933), "Moskova-Roma-Ankara", *Kadro*, 1/6,7,9,10,12 ve 2/13,14,15.

⁶⁴ Türkeş, "A Critique of Studies of the Kadro (Cadre) Movement", s. 668.

⁶⁵ A.g.e., s. 664-666.

⁶⁶ Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925*, s. 336-337.

tartışılan konularla Kadro Dergisi'nde yapılan tartışmalar arasında niteliksel olarak bir devamlılık olduğunu söyleyebiliriz. Bu itibarla her ikisi de, aydınların toplumda tarihsel devrimci bir rol oynaması gerektiğini vurgulamaktadır.⁶⁷ Ayrıca Carretto, TİÇSF'nin yayın organı olan Aydınlık'ın yansıttığı Türk komünizminin 'ulusçu yanı'nın, Beşinci Komüntern Kurultayı (Haziran-Temmuz 1924) sırasında bir tehlike olarak görüldüğü için, Ukrayna delegesi Manuilski'nin Aydınlık'ı proletarya ve burjuva sınıfları arasında bir işbirliğini arzu etmekle suçladığını belirtmektedir. Carretto'ya göre, Kadro'nun düşlediği çelişkisiz toplum ile Aydınlık'ın bakış açısı aynıdır.⁶⁸

Kadrocular Marksizm'den aldıkları *tarihsel materyalizmi* bilimsel analiz metodu olarak kullanmaktadır.⁶⁹ Kadrocular tarihsel materyalizm dışındaki diğer dünya görüşlerini idealizm olarak niteleyerek bilimsel bulmamakta ve reddetmektedir.⁷⁰ Tarihsel materyalizm onlar için, diyalektik materyalizmin tarihe uygulanışı olarak sadece bir yöntemdir. Aydemir'e göre, bu yöntemi kullanmaları onların Marksist ya da komünist oldukları anlamına gelmez. Hüseyin Cahit Yalçın'ın, 'Fikir Hareketleri' dergisinin 27. sayısında, "Avrupa'ya Hayranlık" başlığını taşıyan makalesine cevap olarak yazdığı yazıda Aydemir bu yaklaşımı şöyle ifade etmektedir: "Aşık bir şeydir ki tarihi maddiyatçılık Avrupai bir mahsuldür. Fakat bu mahsul ilimde sadece bir metottan başka bir şey değildir. Eğer biz tarihi maddiyatçılığın, muasır Avrupa nizamını mütaleaya tatbiki demek olan "ilmi sosyalizm"i de aynen alsak ve bunun hükümlerini bugünkü Türk cemiyeti için de aynen varit telakki etseydik o zaman şahsiyetleşmezdik. Çünkü malumdur ki, Hüseyin Cahit Beyin de dahil olduğu bütün o neslin münevverleri için Avrupa ancak kül halinde alınan bir şeydi."⁷¹ Kısacası Aydemir tarihsel materyalizmi, "ilmi sosyalizmi" bırakarak, bir yöntem olarak aldıklarını ve Türk cemiyetine uyguladıklarını söylemektedir. Dolayısıyla Marksist literatürdeki içeriğinden soyutlanmış olan tarihsel maddeci yöntem, Türk toplumuna uygulandığında Marksizm ya da komünizmin varsayımlarından farklı sonuçlar doğurmaktadır.

⁶⁷ Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 55.

⁶⁸ Carretto, "1930'larda Kemalizm-Faşizm-Komünizm Üzerine Polemikler II", s. 62.

⁶⁹ Aydemir, "Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi II MARKSİZM", *Kadro*, s. 10; İlhan Tekeli ve Selim İlkin (1984), "Türkiye'de Bir Aydın Hareketi: Kadro", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 24, Kış, s. 53.

⁷⁰ Şevket Süreyya Aydemir (1932), "Bergsonizm Yahut Bir Korkunun Felsefi İfadesi", *Kadro*, 1/11, Kasım, s. 43-47; (1933), "Bergson Bahsi ve Hüriyet Telakkimiz", *Kadro*, 2/13, Ocak, s. 42-43.

⁷¹ Şevket Süreyya Aydemir (1934), "Biz Avrupa'nın Hayranı Değil Mirasçısıyız", *Kadro*, 3/29, Mayıs, s. 45.

Aydemir faşizm, Marksizm ve Türk nasyonalizmi üzerine yazdığı ve üçünün bir tür karşılaştırmasını sunduğu makaleler dizisinde, Marks ve Engels'ten alıntılar yaparak Marksizm'in temel prensiplerini ortaya koymaya çalışmaktadır.⁷² Burada Aydemir Marks'ın kapitalizm çözümlemesine eleştirel yaklaşmaktadır. Aydemir'e göre, Marks kapitalizmin gelişmesini, emek-sermaye arasındaki ilişki ve çelişkiden hareket ederek, üretim araçlarına sahip olan kapitalist sınıf ile emeğini satan işçi sınıfı arasındaki sömürüye dayalı eşitsiz ilişkiler çerçevesinde açıklamaktadır. Aydemir bu yaklaşımın, kapitalizmin gelişmesi için gerekli olan sermaye birikimi sürecini, sadece eşitsiz sömürü ilişkileri bağlamında işçi sınıfının artı değerine el konulmasıyla açıkladığını, bu nedenle de Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıkışı ve gelişmesinde etkin rol oynayan ilk sermayenin sömürgelerden elde edilen artı değer olduğu üzerinde durmadığını söyleyerek Marksizm'i eleştirmektedir.⁷³ Aslında Kadrocular Marksist literatürdeki önemli bir tartışmayı gündeme getirmişlerdir. Rosa Luxemburg'un tartışmalarında belirgin olan, kapitalizmin çevre bölgeleri kendisine entegre edeceği yaklaşımı Kadrocular tarafından da sıkça dile getirilmiştir. Kadro, kapitalizmin Avrupa'da gelişmesinin sömürge ve yarı-sömürgelerin geri kalmaları pahasına gerçekleştiğini ileri sürmektedir.⁷⁴

Kadroculara göre, kapitalist ülkelerde var olan burjuva sınıfı-işçi sınıfı çatışması, Asya'nın değil Avrupa'nın sorunudur. Çünkü kapitalist ülkeler dışındaki sömürge ve yarı-sömürge konumunda bulunan ülkelerde henüz proletarya olarak tanımlanabilecek bir işçi sınıfı mevcut değildir. Dolayısıyla kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının çıkarlarıyla, Asya'daki ezilen ulusların çıkarları arasında doğrudan bir bağlantı kurulamaz. Aydemir'e göre, "Yalnız şu da aşikar ki, cemiyet içinde, iktisadi mukadderatı birbirinden ayrı ve birbirine zıt zümrelerin ve sınıfların mevcudiyetine, bizzat bugünkü Avrupa'nın vaziyeti tekzip edilmez bir şahit olmakla beraber, mesela bir Parya (Hint fakiri) veya bir Kuli (Çin amelesi) ile Mançester'de veya Ren havzasındaki bir sanayi işçisinin hayat şartlarını bir tutmak ve davalarını bir saymaktaki imkansızlık ta göz önündedir. Avrupa veya Amerika'da sanayi işçisinin bütün davası, bir taraftan bugünkü yüksek hayat standardını muhafaza etmek, diğer taraf-

⁷² Aydemir, "Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi II MARKSİZM", *Kadro*, s. 6-16.

⁷³ A.g.m., s. 15-16; Şevket Süreyya Aydemir (1933), "Emperyalizm Şahlanıyor mu?", *Kadro* 2/16, Nisan, s. 5-10; İsmail Hüsrev Tökin (1934), "Garpte Sermaye Terekkümünde Müstemlekelerin Rolü", *Kadro*, 3/32, Ağustos, s. 17-21.

⁷⁴ Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 123-124.

tan da bu hayat standardını daha fazla yükseltmektir. Halbuki onun bu yüksek hayatı bizzat Parya veya Kulinin, yahut bütün memleketlerdeki hammadde ve gıda maddeleri müstahsilinin, hulasa müstemleke ve yarı müstemlekelerle, geri memleket halkının iktisadi fakirleşmesi hesabına temin olunabilir... Şu halde büyük sanayi memleketlerinde işçi ile sermaye sahibi arasında sınıf mücadelesi şeklinde bir (kar taksimi) mücadelesi mevcut olduğunu kabul etsek bile, bundan başka bir de sanayi memleketleri amelesi ile geri memleketler halkı arasında (hayat farkı) şeklindeki mücadeleyi de ayrıca inkar etmemek ve bu suretle, Marks'ın sınıf mücadelesini, kendisinin izah ettiği gibi cihanşümulleştirmemek zarureti vardır."⁷⁵

Kadrocuların sınıfsal yapı ile ilgili bu görüşlerinin tamamlayıcısı olarak sürekli vurguladıkları ikinci varsayımları ise, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte dünya ölçeğinde birbirine karşıt iki grup ülkenin ortaya çıktığı ve kapitalizmin geleceğini belirleyecek çatışmanın bu iki grup ülke arasındaki çatışma olduğudur: sanayileşmiş metropol ülkeler ve sanayileşmemiş sömürge ya da yarı-sömürge olan ülkeler.⁷⁶ Buradan hareketle Kadrocular, Marksizm'in 19. yüzyıl Avrupa'sındaki işçi sınıfı-burjuva sınıfı çatışmasının teorisi olduğunu ve sanayileşmiş Batı ile sanayileşmemiş Doğu arasındaki farklılıkları niteliksel olarak analiz etmekten uzak olduğunu savunmaktadır.⁷⁷ Çünkü Marksist düşüncenin kendisinden türetildiği temel çelişki, kapitalist düzenin gelişimi sürecinde yerini farklı bir çelişkiye bırakmıştır, dolayısıyla Marksizm'in çelişkinin çözümü ile ilgili önerileri de artık geçerliliğini yitirmiştir.

Kadroculara göre, sosyalizmin dünya işçi sınıflarını birleştireceği ve aralarında eşitlik kuracağı savı, Avrupa'daki işçi sınıfı ile sanayileşmemiş ülkelerdeki ezilen sınıflar arasındaki niteliksel farklılıkları göz ardı ettiği için, dünya sosyalist devrimi gerçekleşse dahi gerçekleşemeyecek bir savdır. Aydemir'in ifadesiyle, "...Marksizm'in nihai zafer şeklinde tasavvur ettiği sosyalist zaferinin de bu vaziyeti kökünden tasfiye edileceği şüphelidir. Öyle görülüyor ki, Feodalizmin harabeleri üzerinde kurulan muasır nizamın büyük sermaye memleketlerinde sınıf tezadını tasfiye edememesi gibi, muasır Avrupa'nın harabeleri üstüne gelecek bir sosyalist zaferinin de, bu defa büyük sanayi memleketleri ile geri ham-

⁷⁵ Aydemir, "Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi II MARKSİZM", *Kadro*, s. 14.

⁷⁶ A.g.m., s. 16; Burhan Asaf Belge (1933), "Liberal Emperyalizmden Dirije Emperyalizme Doğru", *Kadro*, 2/16, Nisan, s. 31-38.

⁷⁷ Vedat Nedim Tör (1933), "Milli Kurtuluş Hareketleri ve Buhran", *Kadro*, 2/18, Haziran, s. 18-24.

madde memleketleri arasındaki 'farklılık tezadı'nı tasfiye edememesi, ihtimallerin en kuvvetlisidir."⁷⁸ Çünkü Kadroculara göre, Avrupa'nın işçi sınıfı sömürgelerden elde edilen artı değerden artık kolaylıkla vazgeçmeyecek bir konumda bulunmaktadır.

Kadrocuların Marksizm'e yönelik eleştirilerinin temelinde, bu düşünce akımının belli tarihsel ve toplumsal koşulların ürünü olduğu ve bu çerçevede dışında kalan toplumlarda geçerli olmayacağı düşüncesi yer almaktadır: "Sosyalizm, Avrupa'da on sekizinci asrın sonlarında başlayan sanayi inkılabının doğurduğu sınıf mücadelelerine müstenit cemiyet tarzının (yani kapitalizmin) bir mahsulü ve ihtilalci sosyalizm (yahut ilmi sosyalizm veya Marksizm) de bizzat bu sınıflı cemiyet bünyesinin bir izahı veya reaksiyonudur... Binaenaleyh ihtilalci sosyalizm: 1- Yüksek tekniğin (fabrikanın ve makinalı istihsal vasıtalarının), 2- Yüksek müstemleke karlarının, 3- Yüksek teknik üstünde sınıf ve millet tezatlarının doğmasıyla beraber doğar ve bu şartlardan birinin, ikisinin veya üçünün tasfiyesiyle mahiyetini değiştirir, yahut büsbütün ortadan kalkar. O halde ihtilalci sosyalizm (ve onun fikri izahı olan Marksizm) tarih içinde sadece kapitalizmin ve onun tarihi şartlarının yüksek teknikli memleketlere has bir mahsulüdür."⁷⁹ Ve yine bu sebeplerle sosyalizm, ezilen ulusların içinde buldukları çelişkileri çözemez: "...ihtilalci sosyalizm... müstemlekelerin ve müstemleke nizamının devamı (çünkü aksi takdirde bu yüksek teknik sosyalist cemiyetine faydasız bir yük olur) için cereyan eden *sınıfi* mahiyette bir mücadeledir. Ve ancak yüksek sanayi ve sermayenin, keskin sınıf mücadelelerinin merkezleştiği memleketlerin (yani münhasıran Avrupa ve bir kısım Amerika'nın) bir mahalli hadisesidir."⁸⁰ Görüldüğü üzere Kadrocular Marksist analiz çizgisinden uzaklaşmakta ve kendi ifadeleriyle ulusal kurtuluş hareketleri ideolojisini savunmaktadır.

III- Milli Kurtuluş Hareketleri İdeolojisi

Kadroculara göre her fikir sistemi tarihsel bir üründür ve bir taraftan ürünü olduğu toplumsal koşullar içinde doğar ve şekillenir, bir taraftan da bizzat kendini doğuran toplumsal koşulların seyrine etki eder. Bu nedenle her fikir sistemi, içerisinde doğduğu tarihsel koşullarla bağlantılı olarak ele alınmalı ve çözümlenmelidir. Modern fikir akımlarından faşizm de, ihtilalci sosyalizm (yahut Marksizm) de, belli toplumsal ve

⁷⁸ Aydemir, "Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi II MARKSİZM", *Kadro*, s. 16.

⁷⁹ Aydemir, "Beynelmilel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi, III, Türk Nasyonalizmi (Devam ve Son), *Kadro*, 2/21, s. 6-7.

⁸⁰ A.g.m., s. 7.

tarihsel ilişkiler ağının ve koşulların ürünüdür. Dolayısıyla faşizm de, ihtilalci sosyalizm de, içinde doğdukları toplumların malıdır ve o toplumların sorunlarını çözmede bir anlam ifade etmektedir. Kadroculara göre sınıf savaşını yaratan kapitalist sistemdir, dolayısıyla faşizm de sosyalizm de kapitalist sistemden kaynaklanan, onun sorunlarını çözmek için üretilmiş ideolojilerdir. Kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmediği, dolayısıyla sınıf çatışmasının sanayileşmiş ülkelerdeki gibi oluşmadığı sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin sorunlarını, çok farklı toplumsal ilişkiler ağının ürünü olan faşizm ve sosyalizm çözemezler. Kadroculara göre, bu toplumların içinde buldukları sorunları çözecek olan fikir sistemi milli kurtuluş hareketleri ideolojisidir.⁸¹

Kadrocuları milli kurtuluş hareketleri ideolojisini savunmaya iten yöntemsel argüman, kapitalizmin süreç içinde dönüşmesi bağlamında, uluslararası sistemin sanayileşmiş ve sanayileşmemiş uluslar arasındaki çatışma temelinde analiz edilmesidir.⁸² Kapitalizm ve bu bağlamda emperyalizmin tarihsel süreç içinde geçirdiği evreleri çeşitli makalelerinde ayrıntılı olarak işleyen Kadrocular,⁸³ bugün içinde bulunulan düzeni ve onun diyalektik materyalist yöntem gereği anti-tezini şöyle ifade etmektedir: "...Müstemleke ve makine emperyalizmin ilk ve genç çağının öyle iki unsurudur ki, bu iki unsur doğdukları günden beri içinde yaşadığımız cihanı: 1- Makinalı memleket ve müstemlekeli memleket 2- Makinadan mahrum memleket ve müstemleke memleket diye iki ayrı ve birbirine zıt karargaha ayırmıştır... 1- Makinaları yani büyük sanayi elinde toplayan ve müstemlekeci karargah. 2- Makinalardan, yani sanayiden mahrum olan yahut müstemleke karargah... Müstemleke istismarı baki kaldıkça mücadele asıldır. İşte emperyalizm, sermaye, sanayi ve müstemleke hakimiyetini elinde tutan mahdut memleketlerin, sermayeden ve sanayiden mahrum geri memleketler üstünde tesis ettikleri ve hala da yaşatmak istedikleri teaddi ve istismar nizamının adıdır. Buna karşı isyanı, müstemleke kayıtlarının tasfiyesini, sanayiın bütün cihana dağılışını, hülasa cihanın yeniden tanzimini hedef tutan mücadele nizamının da şimdi bir adı var: Milli Kurtuluş Nizamı."⁸⁴

Kadrocular, milli kurtuluş hareketleri ideolojisini tek çare olarak gö-

⁸¹ A.g.m., s. 5-6.

⁸² Burhan Asaf Belge (1934), "1933-34 Bir Yılbaşı Bilançosu", *Kadro* 3/25, Ocak, s. 28.

⁸³ Belge, "Liberal Emperyalizmden Dirije Emperyalizme Doğru", *Kadro*, s. 31-38; Aydemir, "Emperyalizm Şahlanıyor mu?", *Kadro*, s. 5-10; Tökin, "Garp'te Sermaye Terekkümünde Müstemlekelerin Rolü", *Kadro*, s. 17-21.

⁸⁴ Aydemir, "Emperyalizm Şahlanıyor mu?", *Kadro*, s. 5-10.

ren anlayışlarını, uluslararası sistem analizlerinin mantıksal sonucu olarak sunmaktadır. Kadroculara göre, uluslar arasındaki bu dikotomik konumlanış yanında, kapitalist-emperyalist düzenin kendi doğasında yapısal olarak barındırdığı çıkar çatışmasının bir sonucu olarak kapitalist devletler arasında da kaçınılmaz bir çatışmacı rekabet mevcuttur. Birinci Dünya Savaşı bu çatışmacı rekabetin bir sonucudur ancak sorunları çözememiştir. Savaş sonrasında çatışmaları önlemek amacıyla kurulan fakat uluslararası bir örgüt olmaktan çok Britanya ve Fransa'nın kontrolünde bir kuruluş olan Milletler Cemiyeti de çatışmaları önleyemeyecektir. Dolayısıyla başka çatışmaların olması kaçınılmazdır.⁸⁵ Bu bağlamda Kadrocular, dünyada yaşanan 1929 iktisadi krizini, öncekiler gibi geçici olmayan, kapitalist-emperyalist statükonun devamını sağlayan uluslararası sistemi yıkıma götürecektir sürecin bir göstergesi olarak değerlendirmektedir: "...eski Avrupa emperyalizmi, hem sanayi maddeleri ihraç etmek, hem kredi ihraç etmek hem de nüfus ihraç etmek bakımından korkunç ve yıkıcı darbeler yemiştir... Binaenaleyh, tehlikede olan, sadece şu yahut bu emperyalist devlet değil, emperyalizmin kaynağını teşkil eden nizamdır."⁸⁶

Bu uluslararası sistem analizi sonucunda ulaşılan görüşe göre, kapitalist-emperyalist statükonun devamını sağlayan uluslararası sistem kendi yapısal iç çelişkileri nedeniyle yıkıma doğru gitmektedir ve bu süreçte yıkıma götüren çelişkinin diyalektik anti-tezi milli kurtuluş hareketleridir. Emperyalistlere karşı kazanılacak ulusal kurtuluş savaşları sonucunda, emperyalist güçler sömürgelerden hammadde sağlayamayacak ve sömürgeleri kendi pazarları olarak kullanamayacaklardır. Ulusal kurtuluş savaşları ile siyasal bağımsızlıklarını kazanan ezilen uluslar, bunun ardından iktisadi bağımsızlıklarını da kazanacaklardır.⁸⁷ Ulusçu ve sol özellikler içeren bu analizde, siyasal bağımsızlığın kazanılmasından sonra gelecek olan iktisadi bağımsızlığın kazanılması stratejisi net değildir. Bir diğer deyişle, ulusal mücadeleler sonucunda siyasal bağımsızlıklarını kazanan ulusal birimlerin, iktisadi bağımsızlıklarını nasıl kazanacakları belirsizdir. Eski sömürgeler ulusal birimlerinde kendi sanayilerini kurabilmek için dahi Avrupa'da üretilen ara mallara ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla iktisadi alanda bağımlılık ilişkisinin nasıl sona

⁸⁵ İsmail Hüsrev Tökin (1932), "Cemiyeti Akvam İstikrazları ve Mali Müdahaleler", *Kadro*, 1/6, Haziran, s. 21-29; Karaosmanoğlu, "Ankara-Moskova-Roma", *Kadro*, s. 40; Belge, "Liberal Emperyalizmden Dirije Emperyalizme Doğru", *Kadro*, s. 31-38.

⁸⁶ Belge, *A.g.m.*, s. 33.

⁸⁷ *A.g.m.*, s. 31-38; Aydemir, "Emperyalizm Şahlanıyor mu?", *Kadro*, s. 5-10.

ereceğinin yanıtını Kadro'da bulmak zordur.⁸⁸ Kadrocuların analizi sosyalist olmaktan çok ulusçudur. Kadrocular uluslararası sistemin yıkılışından sonra, sosyalizmi değil bağımsız ulusal birimlerin oluşturulmasını öngörmektedir. Bu analiz tarzında temel öge, sosyalizm değil anti-emperyalizmdir ancak ulusçu bir anti-emperyalizmdir. Kadro için dünya savaşını takip eden dönem ulusal kurtuluş savaşları çağıdır.⁸⁹ Anti-emperyalist ulusal kurtuluş mücadeleleri arasındaki dayanışmaya dayalı bir enternasyonalizm anlayışı Kadro'da yoktur. Kadrocuların temel hedefi, ulusal kurtuluş savaşları çağını başlatan Türk devriminin ideolojisini ortaya koymaktır.⁹⁰

Kadrocular milli kurtuluş hareketleri ideolojisini faşizm ve Marksizm'den ayıran "asli, öz ve yüce manası"⁹¹nı şöyle tanımlamaktadır: "Milli kurtuluş hareketlerinin... tarihi menşelerini, ta on altıncı ve on beşinci asırdaki müstemleke yağmalarına kadar götürmek ve bilhassa Avrupa'daki büyük sanayi inkılabına bağlamak lazımdır. Çünkü milli kurtuluş hareketleri ilk adımda her şeyden evvel kapitalizmin, "müstemlekeci ve emperyalist" vasfına karşı reaksiyondur ve bu hareketin objektif davası: 1- Sanayi ve yüksek tekniğin bugün tekasüf ettiği memleketlerden çıkararak tabii ve coğrafi şartların müsaadesine göre cihanın her tarafına dağılması (yani bütün memleketlerin kendilerine göre sanayileşmesi), 2- Yüksek teknik ve yeni doğacak sanayi üstünde kapitalizmde olduğu gibi hakim bir sınıfın tahakkümüne meydan verilmemesi, 3- Müstemleke karlarının reddi ve büyük temettülerin bütün milletin menfaati umumiyesine yarayacak şekilde devlet elinde toplanması, 4- Sınıf mücadelesini ve sınıfı parçalayarak yerine tek, tezatsız ve müstakil ileri bir millet nizamının ikamesi, şeklinde hulasa edilebilir."⁹² Bu bağlamda Türk devriminin ayrıcalıklı ve özgün bir yeri vardır. Ulusal kurtuluş savaşları çağını başlatan ilk hareket Türk devrimidir. Türk devriminin analizinden çıkacak sonuçlar tüm ulusal kurtuluş savaşlarının analizi için geçerli olacaktır. Farklı bir bağlamda, Türk ulusunun gerçekleştirdiği hareketin dünya tarihi açısından biricikliği ya da ilk örnek olma özelliği vurgulanmaktadır.

⁸⁸ Türkeş, "The Ideology of the Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leftist Movement in Turkey", s. 106.

⁸⁹ A.g.m., s. 106-107.

⁹⁰ Aydemir, "Beynelmüllel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi, III, Türk Nasyonalizmi (Devam ve Son), Kadro, s. 11.

⁹¹ A.g.m., s. 6.

⁹² A.g.m., s. 8.

MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞLARI

I- Millet Nedir?

Aydemir'in, Ziya Gökalp'in 'Millet mefhumunu telakki tarzı' ile ilgili eleştirileri Kadrocuların 'millet' tanımını anlamak açısından önem taşımaktadır. Aydemir'in ifadesiyle, "Türkçülüğün Esaslarında Ziya Gökalp milletin sadece *ırki, kavmi, coğrafi, dini...* gibi tek cepheli bir kategori şeklinde izahını reddederek bunları kül halinde alır ve milleti "ırki, kavmi, coğrafi, dini, iradi ve harsi bir birlik" şeklinde tasvir eder. Bu tasvir o devrin edebiyatında, zannederim, kısaca "dilde birlik, dinde birlik, dilekte birlik" şeklinde ifadesini bulmuştu. Bu tasvirin tek cepheli millet izahlarına karşı şümulü, fakat bugünkü hayat şartları bakımından isabetsizliği aşıkardır. Aşık bir şeydir ki, bizatihi bir tarihi kategori olan milletin tarihi orijinlerini tarihin derinliklerinde perakende unsurlar şeklinde buluruz. Bu unsurların, milletin tarih içindeki kıdemini ve beşer medeniyetinin seyrindeki yerini ve ehemmiyetini göstermek itibarıyla aranmasının ve benimsenmesinin bir manası vardır. Fakat modern bünyesiyle milleti, tarih içinde ve bir kül halinde bulmanın imkanı yoktur. Mesela bugünün Avrupa'sındaki büyük millet bünyelerinin ancak bir buçuk, iki asırlık bir hayatı var... Bugünkü millet vahdeti her şeyden evvel bugünkü *teknik* işidir. Ve en ileri milli birlik, en ileri teknikli memleketlerde bulunur. Teknik, milli hudut içindeki perakende elemanları, perakende iş ve hayat adamlarını birbirine rapteder ve birbiriyle karşılaştırır. Bugünkü millet birliğinin esasında her şeyden evvel iktisadi hayat iştiraki ve İŞ BİRLİĞİ vardır. Bir milli hudut içinde bir iş birliğini yahut bir iktisadi mukadderat iştirakini temsil etmeyen bir milli vahdetin tam ve bakaya namzet olduğu iddia olunamaz. Binaenaleyh, bazı yazılarında perakende bazı unsurlarına temas edilmiş olmakla beraber, bu iktisadi unsurun, yani iş birliği ve iktisadi mukadderat iştirakinin, Ziya Gökalp'in milleti tarifinde hiç yer almaması, onun telakkilerinin, eksikliği gün geçtikçe anlaşılacak noktalarından biridir."⁹³

Aydemir modern ulusu, "tarih, lisan, hars ve devlet birliğine müstenit bir iktisat birliği"⁹⁴ şeklinde tanımlayarak, modern ulusun oluşumunda ekonomik unsurun ön plana çıkartmaktadır. Genel olarak ulus/millet tanımlarında ırkçı ya da özcü tutumlar takınmayan Kadrocular, ara sıra Türk milletinin "cibilliyet"inden, mayasından, huyundan gelen bazı özelliklerden bahsederek ya da bazı durumları *Türk milletinin*

⁹³ Aydemir, "Ziya Gökalp", *Kadro*, s. 37-38.

⁹⁴ Şevket Süreyya Aydemir (1932), "İnkılap ve Kadro", Ankara: Kadro Serisinden 1, s. 97.

cibilliyetine atıfla açıklayarak özcü bir yaklaşım sergilemektedir.⁹⁵ Yeni Türk devleti ile ilgili olarak tarihsel materyalist yöntemi ya da sınıf analizini uygulamaktan geri duran Kadrocular, az da olsa bazı metinlerde yeni Türk devletini 'Türk ulusunun cibilliyeti'ne dayandırdıkları özelliklerle meşrulaştırmaktadır: "Türk milleti, devlet otoritesine inanan ve hürmet eden bir millettir. Bu saygı duygusu, onun cibilliyetinden fıskırır. Başa, yani Şefe ve Devlete o kadar büyük bir kıymet verir ki, darbı mese- lini bile yapmıştır. 'Balık baştan kokar', 'Baş olmazsa, aş olmaz', 'Devlet kuşu', 'Allah devlete zeval vermesin' gibi sözler Türkün Başa ve Devlete izafe ettiği değerlerin en canlı birer remizleridir."⁹⁶

Kadroculara göre millet kavramına verilen anlam, modern fikir akımlarını birbirinden ayıran keskin ve karakteristik ölçülerden birisidir. Dolayısıyla faşizmin, Marksizm'in ve milli kurtuluş hareketinin millet kavramından anladığı farklıdır. Kadroculara göre, ilmi sosyalizmin teo- risyenleri arasında millet kavramı çok az ve yüzeysel bir şekilde ele alınmıştır. Çünkü Marksizm'in temel analiz nesnesini sınıf kategorisi teşkil etmektedir. Marksizm milleti, mevcudiyeti kapitalizmle sınırlı, kapitalizmin ürünü olan, bünyesinde sınıf tezatlarını barındıran tarihsel bir ürün olarak ele almaktadır: "Şu halde ihtilalci sosyalizm aynı zaman- da "millet" mevcudiyetinin de tasfiyesi mücadelesidir. Ve ona göre mua- sıf nizamda "beynelmîlel" keyfiyet birliğinin rüşeymini haiz olan şey ancak proletaryadır... Proletarya kültürü, proletarya sanatı ve saire mef- humları bu telakkinin üstüne bina edilmiştir... bu fikir sisteminde millet, tarihi mahiyeti itibariyle tezatlı bir unsurdur. Ve bu unsur proletarya enternasyonalizminin beynelmîlel birliği, beynelmîlel kültürü ile tasfiye olunup gidecektir."⁹⁷ Kadroculara göre, 'milli bütünlük' teorik esasların- dan birisi de olsa, millet içindeki sınıf çatışmalarının tasfiyesi için millet bünyesinin korunmasını savunur görünse de, faşizm için bunlar birer maskedir. Aydemir'in ifadesiyle, "...faşizmin "millet"i ayakları bir taraf- tan müstemleke istismarlarına diğer taraftan millet içinde cebir ve zor ile maskelenmiş sınıf tezatlarına dayanan çürük ve "gayri makul" bir taht üstüne oturtulmuştur. Hatta ihtilalci sosyalizmde proletarya diktatorası (yani sosyalist otoriter devlet) hiç olmazsa insanıyeti içtimai bir ahenge yani sınıfsız bir cemiyete götüren bir vasıta gibi telakki edildiği halde

⁹⁵ Burhan Asaf Belge (1932), "Faşizm ve Türk Milli Kurtuluş Hareketi", *Kadro* 1/8, Ağustos, s. 39.

⁹⁶ Vedat Nedim Tör (1933), "Devletin Yapıcılık ve İdarecilik kudretine inanmak gerektir", *Kadro*, 2/15, Mart, s. 14.

⁹⁷ Aydemir, "Beynelmîlel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi, III, Türk Nasyonalizmi (Devam ve Son), *Kadro*, s. 9.

faşizmde fırka devleti (yani faşist otoriter devlet) bilakis bir vasıta değil bir gayedir ve cemiyetin tabii nizamıdır.”⁹⁸

Milli kurtuluş ideolojisi ‘millet’ anlayışı bakımından iki akımdan da farklıdır: “...milli kurtuluş ideolojisinde millet, cemiyetin asli bünyesidir. Bizim milliyetçiliğimizde millet bünyesi siyaseten masun (yani müstakil) ve iktisaden yüksek tekniğin millet hesabına kurulması sayesinde her türlü tezatlardan tasfiye edilmiş mütecanis bir varlık olarak telakki olunmaktadır. Bu varlıkta devlet, bir taraftan hariçte başka milletlerin, diğer taraftan dahilde bir takım halk kütlelerinin yağma ve istismarına alet olan bir cihaz değildir. Milli inkılabımızın prensipleri arasında yer alan halkçılık, milliyetçilik ve devletçilik bu keyfiyetin konkretize edilmiş umdeleridir. Bu itibarla milli kurtuluş hareketimizde millet mefhumu, beşer idrakinin ona verebileceği en olgun kemal manzarasını almıştır. Müstakil millet, mütecanis millet, ileri ve tezatsız millet işte bir takım vasıflar ki kül halinde alındığı zaman bu vasıflar milli kurtuluş hareketimizi hem ihtilalci sosyalizmin milletsizlik bünyesinde, hem faşizmin içe doğru tezatlı ve dışa doğru müstebit millet mevzuundan keyfiyet itibariyle ve tamamıyla ayırt etmektedir.”⁹⁹

Görüldüğü üzere Kadroculara göre, milli kurtuluş ideolojisinde millet ve devlet arasında herhangi bir zıtlık, menfaat farklılaşması yoktur. Millet kendi içinde de herhangi bir sınıfsal bölünme/çatışma yoktur. Devletin diğer sistemlerdeki sınıfsal doğasını ortaya koyan Kadrocular, milli kurtuluş ideolojisindeki devletin sınıflar üstü bir konumda olduğunu savunmaktadır: “...gerek faşizm, gerek ihtilalci sosyalizmde devlet, *sınıfi* mahiyetini kaybetmemiştir. Birincisinde büyük kapitalist karların masuniyeti diğerinde devletin esasen sınıf diktatörlüğü şekli, onlarda devlet sistemlerinin otoriter mahiyetini millet içinde bir kısım halkın, diğer kısım halka karşı devamlı cebir ve zoruna tahvil eder. Böyle bir devlet ya dahile karşı sınıfi tezadın, ya harice karşı emperyalist hükümlerinin icra vasıtasıdır. Halbuki milli kurtuluş ideolojisinde devlet, ... milleti, kül halinde ve milletin umumi menfaatlerini şahsi menfaatlere hakim kılarak ilerletmek için kurulmuştur. Burada devlet, harice karşı siyasi ve iktisadi istiklali korumanın ve dahile karşı tezatlarla ve sınıf mücadelelerine meydan vermemenin doğurduğu bir zarurettir.”¹⁰⁰

⁹⁸ A.g.m., s. 9.

⁹⁹ A.g.m., s. 9-10.

¹⁰⁰ A.g.m., s. 10.

Yukarıdaki görüşler, devletin kökenleri ve ortaya çıkışı hakkında Marksist yaklaşımı kullanan Kadrocuların diğer yorumlarıyla tezat oluşturmaktadır. Devleti belirli toplumsal ilişkilerin ürünü olan, toplumda çıkar farklılaşmasının oluşmasıyla ortaya çıkan ve belli çıkarların koruyucusu ve temsilcisi bir aygıt olarak tanımlayan Kadrocular,¹⁰¹ Türkiye’de kapitalizm öncesi sınıfların varlığını ayrıntılı bir şekilde göstermelerine ve Kemalist dönemde devlet eliyle girişimci burjuvazi yaratıldığının farkında olmalarına rağmen, Türkiye analizlerinde devletin bütün ulusun çıkarlarını temsil eden bir yapısı olduğunu ileri sürmektedir.¹⁰² Kadro devleti, belli bir sınıfın çıkarlarını temsil etmeyen, iktisadi, siyasi ve sosyal faaliyetleri bütün bir ulus adına düzenleyerek ulusun hepsinin çıkarlarını temsil eden bir yapı olarak görmekte ve devletçilik adına önerdiklerini de bu temelde meşrulaştırmaktadır. Kadrocuların bu noktada ‘olan’ ile ‘olması gereken’ arasında bir gerilim yaşadıklarını söylemek gerekir. Kadrocular Türkiye’deki devletin ya da Kemalist iktidarın kimin çıkarlarını temsil ettiğini analiz etmekten çok kimin çıkarlarını temsil etmesi gerektiği tartışmasını yapmaktadır. Marksist analizden yola çıkan Kadrocular, Kemalist devleti de bu analiz çerçevesine yerleştirmiş olsalar, Kemalist devletin uyguladığı ulusal girişimci burjuvazi yaratma stratejisini bütün ulusun çıkarlarını temsil eden bir yaklaşım içine oturtamayacaklardır.¹⁰³ Kadrocuların bu noktada resmi ideoloji ile uyushtuklarını ve ulusçuluklarının sol yanlarına ağır bastığını söylemek gereklidir.

Bu dönemde Avrupa’da güçlenen faşist hareketin ana temalarından birisi geniş çaplı ulusal birlik ve beraberliğin sağlanmasıdır. Faşist partilerle Kadro arasında, organik millet yaratma hedefinin ortak bir tema olduğunun farkında olan Kadrocular, kendi amaçlarının onlardan farklı olduğunu dile getirmektedir. Buna göre faşizmdeki organik millet yaratma hedefi işçi sınıfının çıkarlarının feda edilmesi pahasına gerçekleşmektedir oysa Kadrocular kendilerinin bir sınıfı diğerine tercih etmek gibi bir kaygılarının olmadığını ve kendileri için asıl önemli olanın sınıfsal çıkar çatışmalarının ortaya çıkmasının baştan önlenmesi olduğunu ileri sürmektedir. Kadrocular sınıflar arası bir uzlaşma arayışında olmadıklarını, toplumda kapitalizme özgü savaşılan sınıfların ortaya çıkmasını önleyen bir iktisadi ve sosyal yapılaşmanın mümkün olabileceğini ileri

¹⁰¹ İsmail Hüsrev Tökin (1933), “Milli Kurtuluş Devletçiliği I”, *Kadro*, 2/18, Haziran, s. 25-36.

¹⁰² *A.g.m.*, s. 25-36; Vedat Nedim Tör (1932), “Müstemele iktisadiyatından millet iktisadiyatına”, *Kadro*, 1/2, Şubat, s. 9-14.

¹⁰³ Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 192-198.

sürerek, bu yaklaşımın Marksizm, kapitalizm ve faşizm dışında orijinal bir görüş olduğunu iddia etmektedir.¹⁰⁴

Kadrocuların Marksizm ve faşizmin millet anlayışlarına dair eleştirileri, öncelikle kendi konumlarını onlardan ayırarak savunma amacına da yöneliktir. Bu dönemde basında yapılan tartışmalarda,¹⁰⁵ Kadroculara yönelik faşist, komünist, nasyonal sosyalist, anarşist, sosyal faşist vs. gibi ithamlar yer almaktadır. Kadrocular kendilerini bu ithamlara karşı yukarıda aktardığımız argümanlarla savunmakta ve milli kurtuluş ideolojisi ya da Türk nasyonalizmini savunduklarını dile getirmektedir.

II- Millet ve Sınıf

Mütecanis, müstakil, tezatsız millet anlayışlarının Kadrocuları Türkiye toplumunun sınıfsız bir toplum olduğunu iddia etmeye ya da Türkiye toplumuna sınıfsal analizi uygulamamaya yönelttiği söylenemez. Kadroculara göre Türkiye toplumu da sınıflı bir toplumdur. Bunu açıkça ifade eden Tökin, Türkiye'deki sınıfları kentsel ve kırsal sınıflar olmak üzere iki kategoride ele almaktadır. Kırsal alana ilişkin sınıflar: 1- Beyler ve toprak ağaları, 2- köylü müteşebbisler, 3- küçük mülkiyet sahibi müstahsiller, 4- ortakçılar ve marabacılar, 5-köy ameleleri, 6- topraksız köylüler ve toprak köleleridir. Kentsel sınıflar ise, aile bireylerinin çalıştığı orta ve küçük ölçekli dükkan, işletme sahipleri ve tüccarlardan oluşmaktadır.¹⁰⁶ Kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmediği ve bu üretim tarzına has sınıfların oluşmadığı Türkiye'de, kapitalizm öncesi sınıfların varlığından doğal olarak bahsedilebilir.

Bu tür bir analiz, Kadrocuların öne sürdüğü müstakil, mütecanis ve tezatsız millet anlayışıyla çelişkili gibi görünmektedir. Tökin bu görünümün farkındadır ve millet anlayışlarıyla sınıf analizinin çelişmediğini savunmaktadır: "Bütün neşriyatımızda "millet bütünlüğünü" kendimize hareket ve muvaselet noktası aldık. Bizce Türk milleti, dışarıya doğru olduğu kadar içeriye doğru da bütündür. Millet içinde sınıf ve zümre kavgalarını, sınıf ve zümre hakimiyetini, ister aşağıdan gelsin ister yukarıdan, millet bütünlüğünü parçalayan rici hareketler olarak telakki ediyoruz. Sınıf hakimiyetinin tasfiyesi, milli kurtuluş hareketlerinin ileri

¹⁰⁴ İsmail Hüsrev Tökin (1934), "Millet içinde sınıf meselesi II", *Kadro* 3/26, Şubat, s. 20-26; Şevket Süreyya Aydemir (1933), " Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi I FAŞİZM, *Kadro*, 2/18, Haziran, s. 5-10.

¹⁰⁵ Bkz. Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 157-241.

¹⁰⁶ Tökin, "Millet içinde sınıf meselesi II", *Kadro*, s. 20-26; ayrıca bkz. İsmail Hüsrev Tökin (1934), "Millet içinde sınıf meselesi I", *Kadro*, 3/25, Ocak, s. 34-37.

prensiplerinden biridir. İlk ve son olan millet menfaatidir. Binaenaleyh "Kadro" cemiyeti telakki tarzında "içtimai bütüncü"dür. Biz bu prensibi ortaya atarken acaba şe'niyetle tezada düşmüyor muyuz? Sınıflı bir cemiyete has bütün inkişaf kanunlarına Türk milletinde tesadüf etmiyor muyuz? Türk cemiyeti acaba içtimai bir cui generis midir?"¹⁰⁷ Tökin sınıfsal analizle millet anlayışlarının çelişmediği noktasında ısrarlıdır: "Herhalde biz, sınıfsız bir millet telakki olunamayız. Böyle bir telakki hakikati eşyaya aykırı düşer... Binaenaleyh biz, tezatsız millet şiarını ortaya atmakla hiçbir suretle şe'niyetle tezada düşmüyoruz. Millet bünyesinin bugünkü sınıflı kuruluşunun tabi olduğu kanunları ve bu bünye içinde liberal ve ferdiyetçi bir inkişafın verebileceği neticeleri evvelden gördüğümüz ve idrak ettiğimiz içindir ki, millet bütünlüğünün organik surette tahakkukunu gaye ediniyoruz. Davamızda ne faşizmin demagogjisine ne de sosyalizmin dar sınıfçılık zihniyetine yer veriyoruz."¹⁰⁸

Kadrocular Türkiye'de kapitalizm öncesi sınıfların olduğunu kabul etmektedir. Ancak onlar için sorun, toplumda kapitalist sınıfların oluşmasını ve devleti kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmelerini önlemektir. Bu da devletin uygulayacağı devletçi iktisat politikaları ile gerçekleştirilecektir. Kadroculara göre devlet, uygulayacağı devletçi iktisat politikaları ile kapitalist sınıfların oluşmasını engelleyerek yeni bir üretim ilişkileri tarzı yaratacaktır. Ancak burada kritik nokta, tarihsel materyalist yöntemi kullandıklarını söyleyen Kadrocuların, bu yöntemi Kemalist rejime uygulamaları başka bir deyişle Kemalist rejimin sınıfsal karakteri hakkında yorum yapmamalarıdır. Kemalist rejim ile ilgili yorumlarında, tarihsel materyalizmin yöntemsel bir gereği olan, üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki nedensellik bağının dışına çıkmaktadırlar. Marksizm, faşizm, kapitalizm ile ilgili yorumlarında tarihsel materyalizmi ve sınıfsal analizi sonuna kadar uygulayan Kadrocular, söz konusu olan Kemalist rejim ve Türk devleti olduğunda suskun kalmaktadır.

Bu bağlamda Kadro'da Kemalist rejim üstüne sınıfsal analiz yapılmamıştır diyebiliriz. Kadrocular Kemalist devletle ilgili tartışmalarda tartışmayı sınıf analizi boyutundan çıkartarak, uluslararası çatışma noktasına kaydırmaktadır. Bu noktada sol argümanlar arka plana atılmakta ve ulusçu bakış açısı öne çıkmaktadır.¹⁰⁹ Kadrocuların bu bağlamda mil-

¹⁰⁷ Tökin, "Millet içinde sınıf meselesi I", *Kadro*, s. 34.

¹⁰⁸ Tökin, "Millet içinde sınıf meselesi II", *Kadro*, s. 20-26.

¹⁰⁹ Türkes, "The Ideology of the Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leflist Movement in Turkey", s. 107-110.

liyetçilik ile devletçilik arasında bağlantı kurduklarını söyleyebiliriz. Devletin birlik ve bütünlüğü, milletin birlik ve bütünlüğü ile aynılaşmaktadır. Dolayısıyla söz konusu olan, millet üstünde, ondan kopuk, farklı bir enstrüman olan ya da sınıfsal bir içeriğe sahip olan bir devlet değil, milletteki mütecanisliğin, müstakilliğin, tezatsızlığın yansıması olan, aynı zamanda da bu müstakilliği, mütecanisliği ve tezatsızlığı yaratan ve koruyan, milletin organik bir bütünlük halinde olan bir devlettir. Tökin, devlet *dolayımı* ile oluşan tezatsız millet anlayışını şöyle ifade etmektedir: "...Devlet sanayiinde ve devlet teşkilatlarında iş alan her fert, millet içinde ayrı menfaatleri olan bir unsur değil, *milli külün organik parçalarıdır*. Yüksek teknik üzerinde tezatsız bir millet yaratma şiarımızın ana ruhu buradan gelir... Milletin total ifadesi olan devlet, milli istiklalın temelini teşkil eden milli sanayii patron amele zıddiyetini doğurmadan kendi mülkiyeti ve idaresi altında kuracaktır. Devlet sanayii, devlet teşebbüsü, millet bütünlüğünün sigortası olacaktır."¹¹⁰

Kadrocuların millet ve sınıf ilişkileri bağlamında söyledikleri, dönemin resmi milliyetçilik anlayışı ile uyum içindedir. Tezatsız bir millet anlayışı ve bu bağlamda milliyetçilik, devletçilik ve halkçılık arasında kurulan ilişkiler Kadrocuları resmi milliyetçilikle birleştirmektedir. CHP'nin 1931 programının ikinci maddesi şöyledir: "Türkiye Cumhuriyeti halkını aynı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için iş bölümü itibarıyla muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telakki etmek esas prensiplerimizdendir. A) Küçük çiftçiler, B) Küçük sanayi erbabı ve esnaf, C) Amele ve işçi, Ç) Serbest meslek erbabı, D) Sanayi erbabı, büyük arazi ve iş sahipleri ve tüccar, Türk camiasını teşkil eden başlıca çalışma zümreleridir. Bunların her birinin çalışması, diğerinin ve umumi camianın hayat ve saadeti için zaruridir. Fırkamızın bu prensiple istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüt temin etmek ve birbirini nakzetsinmeyecek surette menfaatlerde ahenk tesis eylemektir. Menfaatler, kabiliyet ve çalışma derecesiyle mütenasip olur."¹¹¹

Aydemir milli kurtuluş hareketinin millet anlayışında, sınıf mücadelesinin değil milletin bir bütün halinde tabiatla mücadelesinin esas olduğunu belirtmektedir: "Sınıflar veya milletler mücadelesi yerine sınıfsız

¹¹⁰ Tökin, "Millet içinde sınıf meselesi II", *Kadro*, s. 25.

¹¹¹ CHP Programı (1935), Ankara: Ulus Matbaası; Türkeş'e göre Kadrocular Türkiye'nin sınıfsız değil sınıflı toplum olduğunu ileri sürmektedir ve Kemalist söylemdeki sınıfsız toplum söylemi ile Kadrocuların öngördükleri birbirinden farklıdır. Temel yanılısına Kadrocuların söylemlerinin Kemalist söylem ile özdeşleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bkz. Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 64.

ve tezatsız milletlerin tabiatla mücadelesi davası milli kurtuluş nasyonalizminin canlı ve ayırt edici vasıflarından biridir."¹¹² Buna göre, millet içinde sınıflar ve dünya çapında milletler birbirleriyle mücadele etmek yerine bir bütün olarak tabiatla mücadele etmelidir. Kısacası Kadrocular zaman zaman kendi tanımladıkları 'sınıfsız toplum' ile Kemalist rejimin öngördüğü sınıfsız toplum anlayışı ve Türkiye'de kapitalizm öncesi sınıfların varlığı gibi konularda kavramsal düzeyde tutarsızlıklar göstererek ciddi açmazlarla karşılaşmaktadır.

III- Ulusal Solculuk

Kadrocuların görüşlerinde milliyetçi ve solcu unsurların iç içe geçtiğini, daha doğru bir ifadeyle sol argümanlarla tanımlanmış ve desteklenmiş bir milliyetçilik anlayışının savunusunu tespit etmek mümkündür. Kadro yazarları kendi savundukları ideolojiyi, "*Milli kurtuluş hareketleri ideolojisi*", "*Türk milli kurtuluş hareketi ideolojisi*" gibi adlarla nitelendirmektedir. Derginin yayınının ikinci yılında, "*Türk Nasyonalizmi*", üçüncü yılda (son sayısında) ise "*Sosyal Nasyonalizm*" kavramları kullanılmıştır.

Kadrocuların kendi savundukları ulusçuluğu diğer akımlardan ayırmaya ve onun özgünlüğünü vurgulamaya çalıştıklarını görmekteyiz: "Hulasa, milli kurtuluş hareketleri gerek tarihi menşeleri, gerek ana prensipleri, gerek inkişaf istikametleri itibariyle asrımızın beynelmilel fikir ve cemiyet hareketlerinden faşizm ve ihtilalci sosyalizmden tamamıyla ayrı bir keyfiyet arz etmektedir. Harice karşı ileri teknikli, teşkilatlı şen mütecanis ve yüksek kültürlü bir millet olmak davası milli kurtuluş hareketlerinin bilhassa Türk nasyonalizminde kemalini bulan objektif prensipleridir."¹¹³ Kadroculara göre emperyalizme karşı direniş gösteren anti-tez ulusçuluktur (milli kurtuluş hareketleri ideolojisi) ve Türkiye milli kurtuluş hareketi (Türk nasyonalizmi-milliyetçiliği) ile bunun ilk ve en olgun örneğini vermiş, emperyalist-kapitalist sistemi çöküntüye götürecek yeni bir dönemi başlatmıştır. Kadrocular ulusçuluğun ırkçı ve yayılcı boyutunu reddedip anti-emperyalist boyutunu ön plana çıkartmaktadır.

Kadrocular son sayıda kullandıkları "*Sosyal Nasyonalizm-Milliyetçilik*" kavramını, birçok yönü olan toplumsal ve siyasal bir rejimin adı olarak kullanmaktadır: "...bilinen bütün demokratik ve anti-

¹¹² Aydemir, "Beynelmîlel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi, III, Türk Nasyonalizmi (Devam ve Son), Kadro, s. 13

¹¹³ A.g.m., s. 13.

demokratik nizamların bütün şekillerinden ayrı bir içtimai nizamdı[r]. Bu nizam, ne bilinen manasıyla klasik bir demokrasi, ne faşist bir kara kuvvet tahakkümü, ne de komünist bir sınıf diktatörlüğü olmayacak; her türlü dahili tezatlardan, sınıf mücadelelerinden, kara kuvvet tahakkümlerinden kurtulmuş, yepyeni bir millet nizamı, yepyeni bir insani nizam olacaktı[r]. Bu nizam kendi sinesinde yeniçağın bir rüşeymini taşıyacaktı[r]. Yeni evrensel cemiyetin bu rüşeymini ise tarih, isteyerek, istemeyerek bizim topraklarımıza atmıştı[r]. Bu topraklarda bu tohum, başlayan yeniçağ için örnek olabilecek yeni bir içtimai rejim meyvası verecekti[r]: İmtiyazsız, sınıfsız bir millet kuruluşu=Sosyal milliyetçilik... İşte devletçilik, bu yeni sosyal milliyetçiliğin, bu yeni sosyal ulus kurumunun bir müjdecisi oldu: iktisatta devletçilik, fikirde ve kültürde devletçilik, politikada devletçilik... İmtiyazsız sınıfsız bir millet fikri yahut sosyal bir milliyetçilik ideolojisi Türk inkılabının maddi ve ameli inkişafıyla birleşince kendi mefhumunu da bulmuş oldu."¹¹⁴

Aydemir 'Sosyal Milliyetçiliğin Zaferi' adlı makalesinde, sosyal milliyetçilik nizamını Türk milli kurtuluş hareketinin yarattığı, ona özgü bir nizam olarak sunmaktadır: "Eğer bir takım hazır hükümler ve hazır kelimeler olmasaydı, Türk münevverlerinin, sosyal milliyetçilik alanında idrak ufku daha geniş ve fikir hareketleri daha cür'etli olabilirdi... Fakat ne var ki bu hazır kelimeler birçoklarının idrakini bağlıyor ve hareket kabiliyetlerini kırıyor. Sosyalizm, komünizm, demokrasi veya faşizm... İşte bir takım devler ki, geçeceğimiz yolları, geçitleri kesmiştir... biz bugün Türk milli kurtuluş hareketini, tamamıyla kendi hususi şartları içinde ve tamamıyla kendi hususi menfaatlerine göre mütalaa etmeğe mecburuz... Fransız inkılabının ruhu olan liberal demokratik inkişafın yerine bizde, Türkiye'nin tarihi zaruretlerine göre sosyal milliyetçilik, yani nizamlı ve sınıfsız bir milliyetçilik fikrinin ve unsurlarının doğmasıyla ki, inkılabımız orijinalitesini bulmuş, asliyetini kazanmıştır."¹¹⁵

Kadrocuların en son 'sosyal milliyetçilik' diye adlandırdıkları ulusçuluk ideolojileri, görüldüğü üzere koyu bir devletçilikle¹¹⁶ iç içedir. Kadrocular bu bağlamda, 'nasyonal devletçilik', 'milli kurtuluş hareketi devletçiliği' gibi kavramları, kendi devletçilik anlayışlarını diğerlerinden ayırmak için kullanmaktadır. Nasyonal devletçilikte devlet, bir sınıfın

¹¹⁴ Önyazı (1934), *Kadro*, 3/35-36, Kasım-Aralık, s. 5-7.

¹¹⁵ Şevket Süreyya Aydemir (1934), "Sosyal milliyetçiliğin zaferi", *Kadro*, 3/35-36, Kasım-Aralık, s. 8-11.

¹¹⁶ Kadro'nun devletçilik anlayışı ve A. Ağaoğlu, A. H. Başar, İ. İnönü vb. den farklı yönleri için bkz. Türkes, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 161-174.

temsilcisi değildir ve bir sınıfın çıkarlarını savunmaz; milletin bütünü adına hareket eder ve bütün milletin çıkarını temsil eder. Kadrocular için devletçilik, sadece iktisadi alanla sınırlı olmayan, kültürel, siyasal, dünsel vs. gibi bütün alanları kapsayan bütüncül bir toplumsal sistemin adıdır. Sosyalizme karşı düşmanca tavır alan bu devletçilik anlayışının sonuçları bakımından dönemin resmi ideolojisi ve hükümet politikaları ile uyum içinde olduğu söylenebilir.¹¹⁷ Aslında bu anlamda milliyetçilik ve devletçilik anlayışlarının iç içe geçtiğini ve bir madalyonun iki yüzü gibi olduğunu söyleyebiliriz. Bu daha önce belirttiğimiz millet ve devlet kavramları arasında kurdukları ilişkiden kaynaklanmaktadır: Müstakil, mütecanis ve tezatsız milletin, yine sınıflar üstü ve çatışmasız olan devletle bölünmez bütünlüğü anlayışı.

Kendi düşüncelerini hangi kavramla ifade ederse etsinler, Kadrocuların söylemleri bir bütün olarak ele alındığında ideolojik olarak ulusçu ve solcu söylemleri uzlaştırma çabasıdır. İdeolojik olarak kapitalizme karşı bir tavır sergilemeleri, sömürüye karşı olmaları, anti-emperyalist söylemlere sahip çıkmaları ve kaynak/gelir dağılımı konusunda yaptıkları analizler solun öncelikli tartışmaları arasında yer aldığı için, sol bir kategoriye koyulmalarını gerekli kılmaktadır. Ancak Kadro Marksist analizden kopmuştur. Sol söylemleri evrensel boyuttan Türkiye özeline indirgemesi ve çözüm önerilerinde ulusu sınıflar üstü bir noktaya çekmeye çalışarak imtiyazsız, sınıfsız bir toplumun ana nüvesinin ulus olduğunu ileri sürmesi, Kadrocuları ulusçu kategoriye yerleştirmektedir.¹¹⁸ Ulusçulukları ırkçı ve yayılmacı bir eğilim içinde değildir. Ancak Kadrocular 1932 sonrasında toplanan Türk Tarih Kongresi'nde beliren tarih anlayışını benimseyerek dönemin hakim düşüncesine uyumlu yaklaşmışlar, ilk kültür ve uygarlığın insan türlerinin ilkinin teşkil eden Türklere ait olduğu fikrini kabul etmişlerdir. Anti-Osmanlı bir yaklaşımla Osmanlı döneminin kültürel birikiminin yetersizliğinden hareket ederek Orta Asya kültürünü savunmuşlardır.¹¹⁹

Otoriter ulusçu sol bir eğilimi temsil eden Kadro hareketi, solun kalkınmacı söylemleri ile ulusçuluğu uzlaştırmaya çalışmış, demokratikleşme konusunda ciddi bir söylem geliştirmemiştir. Kadro, Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde onun gösterdiği ulusal bağımsızlık ve kalkınmacı idealleri kabul eden ve kendisini bu doğrultuda çalışmaya adan,

¹¹⁷ Sezgin, "Kadro Hareketi", Kadro, s. 11.

¹¹⁸ Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 225-226

¹¹⁹ Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 126.

bilinçli, sınıfsal çıkarlara angaje olmayan ve Kadro'nun önerdiği gelişme stratejisini hayata geçirmekle mükellef olan bürokrat-aydınlardan oluşacak bir 'kadro'nun otoriter yönetimini savunmaktadır. Bu yaklaşım tarihsel materyalist yöntemin ters çevrilerek, altyapıdan bağımsız kabul edilen devrimci bir siyasal önderliğin altyapıyı şekillendireceğini, başka bir deyişle, Marksist literatürde üst yapı kurumu olan devletin, bilinçli bir aydın kadro önderliğinde, ulusal ve sınıfsız bir altyapıyı gerçekleştirebileceğini savunmaktadır. Devlete siyasi ve iktisadi özerklik atfeden bu yaklaşım, Kadro sonrasında ortaya çıkan ulusçu sol söylemlerde yeniden üretilmiştir. Kurtuluş savaşı mücadelesi veren asker-sivil bürokratik sınıfın toplumda bulunan sınıflar ve çıkar gruplarının etkisi altında kalmadan karar alabileceği varsayımından hareket eden Kadrocular, asker-sivil bürokratik sınıfa ahlaki bir sorumluluk yüklemişlerdir. Daha sonraki ulusçu sol akımlarda da görülen bu eğilim, Kemalist devletin de sınıfsal çıkarlardan etkilendiği gerçeğiyle yüzleşmekten kaçınmıştır.¹²⁰

SONUÇ

Homojen tek bir milliyetçilik değil milliyetçilikler olduğundan hareketle, farklı milliyetçiliklerin birbirleriyle ve diğer ideolojilerle eklemlendiğini söyleyebiliriz. Çünkü tarihsel bağlamlara, sosyal ve sınıfsal etkileşimlere bağlı olarak milliyetçilik ideolojisi de ayrılmakta, değişmekte ve farklı eklemlenmelere uğramaktadır. Örneğin İttihatçılar gibi Kemalistler de milliyetçiydiler ancak İttihatçıların milliyetçiliği ile Kemalistlerin milliyetçiliği farklı unsurları ön plana çıkartmaktadır.¹²¹ Süreklilik ve kopuş noktaları aynı şekilde Kadrocular için de geçerlidir. Ayrıca belirtmelidir ki, süreklilik ve kopuş tartışması toptan kabul veya ret noktasına indirgenemez. Kadrocularda İttihatçılıktan temellerini alan, Marksizm'den geçen ve Kemalizm'in ideolojisini oluşturma misyonu ile noktalanmış bir gelişim çizgisi bulunmaktadır. Özellikle Aydemir'in hayatında Turancılıktan Marksizm'e, oradan da Kemalizm'e uzanan çizgi çok daha belirgindir.¹²²

Kadrocuların sol temalarla desteklenmiş ulusçuluk anlayışı, Türkiye'de ulus-devletin ve kapitalizmin kuruluş süreci ya da daha genel olarak modernleşme süreci bağlamında ele alınmalıdır. Modernleşme, kapitalizm ve ulus-devletin oluşumu gibi süreçler açısından baktığımızda, kabaca, doğalcı, biyolojik ve kültürel şeklinde üç kısma ayrılan ilkçi kuramlar ve ekono-

¹²⁰ Türkeş, *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, s. 225-226.

¹²¹ A.g.e., s. 45.

¹²² Bkz. Aydemir, *Suyu Arayan Adam*; Metin Çulhaoğlu (1998), "Şevket Süreyya Aydemir: Suyu ararken yolunu yitiren adam," *Toplum ve Bilim*, 78, Güz, s. 93-106.

mik, siyasal ve toplumsal-kültürel etkenlere yaptıkları vurgulara göre yine üç akım altında incelenen modernist kuramlar, ulusçuluk ideolojisinin kökenini ve temel özelliklerini açıklamaya çalışmaktadır.¹²³ Kadrocular milletlerin oluşum sürecini modernleşme sürecinden tamamen bağımsız bir şekilde ele alan, modernleşme süreci tarih sahnesine çıkmadan önce millet ve milliyetçiliğin mevcudiyetini savunan ilkçi kuramlardan ayrılmaktadır. Milleti oluşturan unsurlardan özellikle ekonomiye yaptıkları vurgu, Kadrocuları modernist yaklaşımlar içine sokmaktadır. Kadrocularda olan şey, ulus-devletin ulus kurucu işlevinin vurgulandığı ve bu vurgunun özellikle devletçilik bağlamındaki tartışmalarla ekonomi üzerinde yapıldığı bir modern ulus yaratma arayışıdır. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bu yaklaşım Kadrocularda homojen bir şekilde bulunmamakta, farklı yaklaşımlarla eklenerek kendisini göstermektedir. Zaten homojen bir ulus-kuruculuk gerçeklikte tam anlamıyla değil ancak Weberyen anlamda bir ideal tip olarak var olabilir.

Kadro Dergisi'nde döneme göre oldukça teorik bir dilin kullanıldığını görmekteyiz. Çoğu zaman analitik bir üslup taşıyan yazılar, inkılapla ilgili bölümlerde heyecan dozunu arttırmaktadır. Zaten bir elite hitap eden ve bu amaçla çıkan Kadro, daha fazla kişiye ulaşma çabasında değildir. Tek amacı yönetici eliti etkileyebilmektir. Bu açıdan '*seçkinci/elitist*' diyebileceğimiz bir yaklaşıma sahiptir. Otoriter elitist bir devletçiliği, devlet ve ulus birliğinden hareketle meşrulaştırmaktadır. Kadro'nun anlayışındaki ulus, var olan değil oluşturulması gereken bir varlıktır. Anadolu halkının, köyün durumu kötüdür ve bu açıdan bir aydın-halk ayrışması mevcuttur. Kadro önerdiği reformları (örneğin toprak reformu) ve gelişme stratejisini, olmayan ama olması arzulanan Türk ulusunu inşa etmek için savunmaktadır.

Kadrocular Türkiye'deki sol düşüncenin tarihi açısından bakıldığında '*evrenselci sol*' değil, '*özgücü sol*'¹²⁴ kategorisinde yer almaktadır. Kadrocularda kapitalizm ve sosyalizme karşı üçüncü bir yol arayışında kendini gösteren ve kökenlerini Sultan Galiyev'den alan 'üçüncü dünyacı' eğilim, Kadrocu düşüncenin merkezinde ulusçuluğun olduğunu göstermektedir. Kadro hareketinin bu çalışmada ele aldığımız temel görüşleri, üçüncü dünyacı hareketlerin karakteristik özellikleriyle uyum içindedir. Üçüncü dünyacılık, periferik ülkelerde sömürünün aktif tarafını oluşturan emperyalist ülkelere karşı geliştiği için sol bir görüntüye sahiptir, yoksa sosyalizmin en temel argümanı emek

¹²³ Bkz. Umut Özkanlı (1999), *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul: Sarmal Yayınları.

¹²⁴ Bkz. Aydın, "Milli Demokratik Devrim'den 'Ulusal Sol'a Türk solunda özgücü eğilim", s. 61.

sömürüsünün karşısında bulunmak olması nedeniyle anti-emperyalist cep- hede yer aldığı için değil. Milli olanı esas almakta, temel çelişkiyi kapitalist sınıflarla emek arasında değil emperyalizmle ezilen uluslar arasında kurmak- tadır. Sınıflar değil uluslar temelinde çözümleme yapmakta, tarihin ilerletici öznesi 'sınıf' değil, 'ulus' olarak görülmektedir vs.¹²⁵ Bu ve benzeri varsayımlar Kadrocuların yukarıda ele aldığımız görüşlerinde açıkça kendisini gös- termektedir. Kadrocularda gördüğümüz özgücü yaklaşım, başta Türk sol hareketi içinde 1960'larda etkili olan Yön hareketi olmak üzere, birçok sol harekette yeniden üretilmiştir. Ulusçu temelde tanımlanan bir sol, ya da sol argümanlarla desteklenmiş bir ulusçuluk olarak tanımlayabileceğimiz bu tür hareketlerde Suavi Aydın'a göre, değişmeyen dört tema bulunmaktadır. Mil- liyetçilik, kalkınmacılık, Kemalizm ve 'kendimize özgü' yol arayışı. Bu ulusal solculuk, anti-emperyalist bir söylem üzerinden 'sol' bir tavır alış biçimine bürünse de, çoğu zaman, bir anti-kozmopolitizm şeklinde tezahür eden etnik- arındırmaçı etkiler de taşımaktadır. Bu tarz bir 'millici' siyasetin en belirgin bileşeni, iç dinamiği sürekli olarak görmezden gelerek, toplumu etkileyen olaylarda 'dış faktörü' öne çıkarmasıdır. Bu açıdan Kemalizm ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Marksizm'in monist-evrenselci dünya görüşünden bir kopuşa tekabül eden 'özgücü' duruş, Atilla İlhan'ın Galiyevizm'e yaptığı vurgular ve bu bağlamda gerçekleşen 'Türkçü-solcu diyalogu'¹²⁶ düşünüldü- ğünde, tarihte kalmış bir eğilimi değil geçerliliğini korumaya devam eden ve zaman zaman kendisini farklı isimler altında gösteren bir perspektifi ifade etmektedir.¹²⁷

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz (1985), *İttihatçılıktan Kemalizme*, çev. F. Berktaş, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- ALEMDAR, Korkmaz (1980), "Basında Kadro Dergisi ile İlgili Bazı Görüşler", *Kadro*, C.I. 1932, Tıpkıbasım, AİTİA. Yayınları, Ankara, s. 21-40.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1932), *İnkılap ve Kadro*, Ankara: Kadro Seri- sinden 1.
- ....., (1932), "Ziya Gökalp", *Kadro*, 1/2, Şubat.
- ....., (1932), "İnkılap Heyecanı (Antuziasm)", *Kadro*, 1/2, Şubat.
- ....., (1932), "Bergsonizm Yahut Bir Korkunun Felsefi İfadesi", *Kadro*, 1/11, Kasım.
- ....., (1933), "Bergson Bahsi ve Hürriyet Telakkimiz", *Kadro*, 2/13, Ocak.

¹²⁵ A.g.m., s. 61-65.

¹²⁶ Gün Zileli (1998), "Galiyev üzerinde el sıkışmak", *Birikim*, Yerlilik Özel Sayısı, Sayı: 111/112, Temmuz-Ağustos, s. 140-143.

¹²⁷ Aydın, "Milli Demokratik Devrim'den 'Ulusal Sol'a Türk solunda özgücü eğilim", s. 81-87.

- ....., (1933), "Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi I FAŞİZM", **Kadro**, 2/18, Haziran.
- ....., (1933), "Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi II MARKSİZM", **Kadro**, 2/19, Temmuz.
- ....., (1933), "Beynelmüllel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi, III, Türk Nasyonalizmi (Devam ve Son)", **Kadro**, 2/21, Eylül.
- ....., (1933), "Emperyalizm Şahlanıyor mu?", **Kadro**, 2/16, Nisan.
- ....., (1934), "Sosyal milliyetçiliğin zaferi", **Kadro**, 3/35-36, Kasım-Aralık.
- ....., (1934), "Biz Avrupa'nın Hayranı Değil Mirasçısıyız", **Kadro**, 3/29, Mayıs.
- ....., (1987), **Suyu Arayan Adam**, (?), İstanbul.
- AYDIN, Suavi (1998), "'Milli Demokratik Devrim'den 'Ulusal Sol'a Türk solunda özgücü eğilim", **Toplum ve Bilim**, Sayı 78, Güz, s. 59-91.
- BELGE, Burhan Asaf (1932), "Faşizm ve Türk Milli Kurtuluş Hareketi", **Kadro**, 1/8, Ağustos.
- ....., (1933), "Liberal Emperyalizmden Dirije Emperyalizme Doğru", **Kadro**, 2/16, Nisan.
- ....., (1934), "1933-34 Bir Yılbaşı Bilançosu", **Kadro**, 3/25, Ocak.
- BERİŞ, Hamit Emrah (2009), **Tek Parti Döneminde Devletçilik: Türkiye'de Otoritarizmin Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**, Ankara: Liberte Yayınları.
- BİRKAN, Tuncay (1998), "Sol: Evin reddi", **Birikim**, Yerlilik Özel Sayısı, Sayı 111/112, Temmuz-Ağustos, s. 32-40.
- BOSTANCI, Naci (1990), **Kadrocular ve Sosyo Ekonomik Görüşleri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BORA, Tanıl (1998), **Türk Sağının Üç Hali**, İstanbul: Birikim Yayınları.
- ....., (1998) "Sol ve yerlilik meselesi", **Birikim**, Yerlilik Özel Sayısı, Sayı 111/112, Temmuz-Ağustos, s. 47-55.
- BORATAV, Korkut (1982), **Türkiye'de Devletçilik**, Ankara: Savaş Yayınları.
- ....., (1990) **Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985)**, İstanbul: Gerçek Yayınları.
- CARRETTO, Giacomo (1985), "1930'larda Kemalizm - Faşizm - Komünizm Üzerine Polemikler I, II," **Tarih ve Toplum**, Cilt III, s. 344-348; 422-432.
- ÇULHAOĞLU, Metin (1998), "Şevket Süreyya Aydemir: Suyu ararken yolunu yitiren adam," **Toplum ve Bilim**, 78, Güz, s. 93-106.
- ERTAN, Temuçin Faik (1994), **Kadrocular ve Kadro Hareketi**, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GELLNER, Ernest (1992), **Uluslar ve Ulusçuluk**, çev. B. Ersanlı, B. Günay, G. Özdoğan, İstanbul: İnsan Yayınları.
- HEYWOOD, Andrew (2007), **Siyasi İdeolojiler**, çev: Ahmet Kemal Bayram vd., Ankara: Adres Yayınları.

- KADRO DERGİSİ** (1978, 1979, 1980), Tıpkı Basım, Yayına Hazırlayan Cem Alpar, Cilt I, II, III, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
- KARAOŞMANOĞLU**, Yakup Kadri (1932), "Moskova-Roma-Ankara", *Kadro*, 1/6, 7, 9, 10, 12.
- ....., (1932), "Moskova-Roma-Ankara", *Kadro*, 2/13, 14, 15.
- ....., (1933), "Kültür ve Medeniyet", *Kadro*, 2/15, Mart.
- ....., (1967), *Zoraki Diplomat*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ....., (1968), *Politikada 45 Yıl*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ÖZKIRIMLI**, Umut (1999), *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul: Sarmal Yayınları.
- ÖZVEREN**, Eyüp (1996), "The Intellectual Legacy of the Kadro Movement in Retrospect," *METU Studies in Development*, 23/4.
- SEZGİN**, Ömür (1980), "Kadro Hareketi", *Kadro C. I. 1932*, Tıpkıbasım, AİTİA Yayınları, Ankara, s. 11-20.
- TAYANÇ**, Tunç (1981), "Kadro'nun Düşündürdükleri", *Bilim ve Sanat*, Sayı: 2, Şubat, s. 17.
- TEKELİ**, İlhan ve **İLKİN**, Selim (1984), "Türkiye'de Bir Aydın Hareketi: Kadro", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 24, Kış, s. 34-68.
- TİMUR**, Taner (1994), *Türk Devrimi ve Sonrası*, Ankara: İmge Yayınları.
- TÖKİN**, İsmail Hüsrev (1932), "Cemiyeti Akvam İstikrazları ve Mali Müdahaleler", *Kadro*, 1/6, Haziran.
- ....., (1933), "Milli Kurtuluş Devletçiliği I", *Kadro*, 2/18, Haziran.
- ....., (1934), "Garpte Sermaye Terekkümünde Müstemlekelerin Rolü", *Kadro*, 3/32, Ağustos.
- ....., (1934), "Millet içinde sınıf meselesi I", *Kadro*, 3/25, Ocak.
- ....., (1934), "Millet içinde sınıf meselesi II", *Kadro*, 3/26, Şubat.
- ....., (1990), *Türkiye Köy İktisadiyatı*, İstanbul: İletişim Yayınları, "Kendi Kaleminden İsmail Hüsrev Tökin", s. I-II.
- TÖR**, Vedat Nedim (1932), "Müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına", *Kadro*, 1/2, Şubat.
- ....., (1933), "Milli Kurtuluş Hareketleri ve Buhran", *Kadro*, 2/18, Haziran.
- ....., (1933), "Devletin Yapıcılık ve İdarecilik kudretine inanmak gerekir", *Kadro*, 2/15, Mart.
- TUNÇAY**, Mete (1978), *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925*, Ankara: Bilgi Yayınları.
- ....., (1989), *T.C.'nde TEK-PARTİ YÖNETİMİ'nin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul.
- TÜRKEŞ**, Mustafa (1999), *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- ....., (1998), "A Critique of Studies of the Kadro (Cadre) Movement", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 25/4.
- ....., (1998), "The Ideology of the Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leflist Movement in Turkey", **Middle Eastern Studies**, 34/4.
- YANARDAĞ, Merdan (1988), **Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi**, İstanbul: Yalçın Yayınları.
- ZİLELİ, Gün (1998), "Galiyev üzerinde el sıkışmak", **Birikim**, Yerlilik Özel Sayısı, Sayı: 111/112, Temmuz-Ağustos, s. 140-153.